

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Aneta Fáberová

Komentovaný překlad: TISSERON, Serge: *Les Secrets de famille*.

Paris: Presses Universitaires de France, 2011.

Annotated translation: TISSERON, Serge: *Les Secrets de famille*.

Paris: Presses Universitaires de France, 2011.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Jovance Šotolové za velkou ochotu při vedení mé práce a za cenné rady a komentáře. Další poděkování patří mým francouzským přátelům za pomoc s porozuměním výchozího textu a českým přátelům a známým za odborné konzultace. Nakonec chci poděkovat také své rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. července 2018

.....

Aneta Fáberová

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je komentovaný překlad části francouzské knihy *Les secrets de famille* spisovatele Serge Tisserona. Práce se skládá ze dvou částí – praktické, obsahující samotný překlad, a teoretické, kterou tvoří komentář zahrnující překladatelskou analýzu originálu, analýzu překladatelských problémů a jejich řešení a typologii překladatelských postupů a posunů.

Klíčová slova

překlad, komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, rodina, tajemství, transgenerační přenos

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is the annotated translation of a part of the French book *Les secrets de famille* by Serge Tisseron. The thesis is divided into two parts – practical that consists of the translation of the text and theoretical that contains the translation commentary including the translation analysis of the original text, analysis of the translation problems and their solutions and the typology of translation procedures and shifts.

Key words

translation, annotated translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, family, secrets, transgenerational transmission

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. PŘEKLAD	8
2. KOMENTÁŘ.....	25
2. 1. PROFIL CÍLOVÉHO TEXTU	25
2. 2. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA.....	26
2. 2. 1. <i>Funkční styl</i>	26
2. 2. 2. <i>Komunikační funkce</i>	26
2. 2. 3. <i>Vnětextové faktory</i>	27
2. 2. 3. 1. Vysílatel	27
2. 2. 3. 2. Intence vysílatele	27
2. 2. 3. 3. Adresát.....	28
2. 2. 3. 4. Médium.....	28
2. 2. 3. 5. Místo	28
2. 2. 3. 6. Čas.....	29
2. 2. 4. <i>Vnitrotextové faktory</i>	29
2. 2. 4. 1. Téma a obsah	29
2. 2. 4. 2. Presupozice.....	29
2. 2. 4. 3. Kompozice	30
2. 2. 4. 4. Neverbální prvky	30
2. 2. 4. 5. Lexikum.....	30
2. 2. 4. 6. Syntax	31
2. 2. 4. 7. Suprasegmentální prvky	32
2. 2. 4. 8. Intertextualita	32
2. 3. PŘEKLADATELSKÁ METODA	33
2. 4. TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ.....	34
2. 4. 1. <i>Lexikální rovina</i>	34
2. 4. 1. 1. Terminologie	34
2. 4. 1. 2. Obrazná pojmenování	35
2. 4. 1. 3. Vlastní jména	37
2. 4. 2. <i>Syntaktická rovina</i>	38
2. 4. 3. <i>Suprasegmentální prvky</i>	39
2. 4. 3. 1. Dvojtečka	39
2. 4. 3. 2. Uvozovky	39
2. 4. 3. 3. Vykřičník.....	40
2. 4. 3. 4. Tři tečky	40
2. 4. 4. <i>Intertextualita</i>	40
2. 4. 5. <i>Převod reálií</i>	42

2. 5. PŘEKLADATELSKÉ POSTUPY	44
2. 5. 1. <i>Transpozice</i>	44
2. 5. 2. <i>Koncentrace a diluce</i>	45
2. 5. 3. <i>Étoffement a dépouillement</i>	46
2. 5. 4. <i>Modulace</i>.....	46
2. 6. PŘEKLADATELSKÉ POSUNY	47
ZÁVĚR.....	49
BIBLIOGRAFIE	50
PŘÍLOHY.....	53
PŘÍLOHA Č. 1: NASKENOVANÝ TEXT ORIGINÁLU	53

Úvod

Předmětem této bakalářské práce je komentovaný překlad části publikace *Les secrets de famille* od francouzského autora Serge Tisserona. Kniha vyšla ve známé francouzské edici *Que sais-je ?* v roce 2011 a jak vyplývá již z jejího názvu, pojednává o rodinných tajemstvích. Pro překlad jsme zvolili začátek knihy, tedy úvod, první kapitolu a začátek kapitoly druhé. V tomto úseku autor nastiňuje šíři dané problematiky, definuje fenomén tajemství a zabývá se jeho projevy a dopady na dvě následující generace.

Druhou část bakalářské práce tvoří komentář překladu, ve kterém se nejprve zaměříme na analýzu výchozího textu a poté popíšeme překladatelské problémy, s nimiž jsme se setkali během překladatelského procesu. Nakonec uvedeme typologii překladatelských postupů a posunů, k nimž jsme se uchýlovali ve snaze přizpůsobit text českému čtenáři.

Knihu jsme si vybrali z osobního zájmu o dané téma a ze záliby k intenci výše zmiňované edice přibližovat laickému čtenáři široké spektrum témat z různých vědních oborů.

1. Překlad

RODINNÁ TAJEMSTVÍ

ÚVOD

„To, o čem nemůžeme mluvit, zároveň také nemůžeme utišit; a pokud to neutišíme, hluboké rány se budou přenášet z generace na generaci...“

(Bruno Bettelheim citován Claudine Veghovou)

Kdybychom nemohli mít žádné tajemství, neměli bychom žádnou sebeúctu, žádnou svobodu a možná ani žádnou lásku. Každý má právo na soukromí, a to jak po stránce psychické, tak fyzické, přičemž ty obě propojuje stud, a často jsou ostatně od sebe těžko oddělitelné. Zároveň je však potřeba si uvědomit, že jakmile tajemství neudržujeme proto, abychom chránili sebe sama, ale spíše proto, že máme strach o dané věci mluvit, jeho význam je zcela jiný. Záležitost se tak přestává týkat pouze toho, kdo je rozpolcen mezi touhou a strachem o něčem mluvit, ale má vliv rovněž na jeho blízké, zvláště pak na děti. Platí zde následující pravidlo, k němuž se budeme neustále vracet: když se rodič pokouší zatajit nějakou bolestivou záležitost, která mu dělá starosti – ať už proto, že ji sám zažil, nebo se domnívá, že ji zažili jeho předkové –, dítě to vždy vycítí. Jinak řečeno: dítě se nebude snažit nic zjistit, pokud před ním nebudeme nic skrývat.

Má však dnes vůbec cenu o rodinných tajemstvích mluvit? Zdá se, že od počátku 21. století je v módě tajemství spíše prozrazovat, než je skrývat. Jak slavné osobnosti, tak i neznámí lidé chtějí ukázat své životy, mnozí dokonce sní o tom, že ze svého příběhu udělají bestseller. Jako by mlčení, které tak dlouho rodinná tajemství zahalovalo, přenechalo místo svému protikladu – okázalosti občas i lehce hraničící s exhibicionismem.

Já sám jsem na závažnost rodinných tajemství a jejich důsledků začal poukazovat již začátkem 80. let¹ a tento vývoj proto považuji za poměrně pozitivní, i když ne zcela jednoznačně. Děti na své otázky dostávají často stále velmi neobratné odpovědi. Jak zajistit, aby odhalení tajemství nenadělalo více škody než užitku? Jak ochránit děti před negativními

¹ Poprvé v článku „La question du père dans *Les Aventures de Tintin*“, *Confrontations*, n° 8, 1983, později ještě v mnoha dalších člancích a několika knihách.

důsledky mlčení a zároveň je nezatěžovat naším vlastním trápením či strastmi předchozích generací? Tyto problémy se týkají nás všech. Jde o milostná tajemství, tajemství původu, příbuzenských vztahů a rodičovství, tajemství spojená se smrtí, sebevraždami, nemocemi nebo také s trestnými činy – tedy o všechny proslulé „kostlivce ve skříni“. Jak o takových záležitostech mluvit? Abychom na to přišli, musíme nejdřív pochopit, jak tito „kostlivci“ fungují. Ukážeme si, že to, co nevyjadřujeme slovy, vyjadřujeme zpravidla jinak – gesty, postoji, mimikou apod. K tomu, aby si člověk sám vytvořil představu o tom, co zažívá, využívá především právě své tělo. Řeč těla je hlavním prostředkem sloužícím k vyjádření nevyhovitelného. Nositel tajemství někdy nutí své okolí vyhýbat se vybraným slovům, jež by mohla na utajovanou záležitost upozornit. V domě oběšeného se nemluví o provaze, v domě vrahova syna zase o vraždách. Když jsou tato zakázaná slova nedopatřením vyslovena, vždy způsobí drama. Rodič, který bývá obvykle veselý, se najednou zachmuří, rozpláče nebo rozzlobí, aniž by k tomu měl nějaký zjevný důvod. Někdy dokonce odejde z místnosti, což toho, kdo celý skandál způsobil, značně zasáhne. Dotyčný si pak dává pozor, aby nastalou situaci už znovu nevyvolal, a zároveň váhá, zda se má vůbec snažit pochopit, co se stalo, jelikož cítí, že se dotkl něčeho zakázaného. Pokud se jedná o dítě, prožívá v takové situaci pocity viny až hanby. Nedovolí si zeptat se na to, čeho bylo svědkem a co nemělo vidět, a už vůbec ne na to, co si pouze představuje, což bývá zpravidla něco děsivého. A tak přichází na řadu mlčení. Jsou tací, kteří nad vším dále přemýšlejí, aniž by se o tom zmínili, a pak tací, kteří na všechno hned zapomenou.

K rozpolcenosti první generace stojící mezi touhou o dávných ranách mlčet a touhou se z nich vyprávět, se přidává generace druhá – děti rozpolcené mezi přáním porozumět svému rodiči (případně mu podat pomocnou ruku) a strachem z opětovného probuzení jeho utajované bolesti.

Tento vnitřní rozkol může být vyjádřen různými symptomy. Někdy děti upadnou do nejistoty, jindy si o záhadě vytvoří jakousi svou představu, jež jim umožní se s tím, co je jim zamlčováno, nějak vyrovnat. Související symptomy však nemusí nutně vést jen k životním neúspěchům. Schopnost vidět a slyšet a nemuset se na nic ptát je pro mnoho profesí velmi cenná. Ti, před nimiž jejich rodiče měli nějaká tajemství, v nich mohou vynikat. Jak si však také ukážeme, pokud na existenci tajemství nedoplatí druhá generace, obvykle bohužel dopadne na generaci následující, což bývá ještě problematictější, poněvadž si daný projev s výchozím tajemstvím již nikdo nespojuje.

Na závěr se přesvědčíme, že tajemství nejsou jen otázkou našeho soukromí. Některá pravidla neřídí pouze naše rodiny, ale týkají se zároveň celé společnosti. Každé tajemství je branou jednak do soukromí jeho nositele, ale zároveň do společnosti, jíž je součástí. Tajemství mají své místo v mnoha institucích. Jsou využívána pro ochranu osobních údajů, ale paradoxně i pro ochranu těch, kdo tato tajemství zneužívají. Možnost zachovávat tajemství je tou nejcennější, ale zároveň i nejnebezpečnější záležitostí. Nejde o to veškerá tajemství odsoudit, natož zakázat. Problémem je spíše zjistit, kdo z nich má užitek a jaký pro něj mají význam.

Na téma rodinných tajemství jsem vydal podobnou publikaci již v roce 1996.² Tato nová kniha se pochopitelně o mé předchozí zamyšlení opírá, v podstatě na něj navazuje. V průběhu uplynulých let jsem však měl možnost zaměřit se na problematiku rodinných tajemství z mnoha nových úhlů a také jsem vyvinul nové prostředky usnadňující jejich pochopení. Zde tedy předkládám souhrn svých nejnovějších poznatků.

² Dílo dostupné ve francouzštině: S. Tisseron, *Secrets de famille, mode d'emploi*, Paris, Marabout [1996] 1997.

CO JE TO TAJEMSTVÍ?

Kdysi mě jedna žena požádala o schůzku, aby si se mnou mohla promluvit o otázce, která ji velmi trápila. Byla to matka několika dětí a šlo o to, že otcem jejího nejmladšího dítěte nebyl její manžel, nýbrž milenec. Patnáct let pro ni tato skutečnost nepředstavovala žádný problém, avšak náhlá změna v jejím partnerském vztahu způsobila, že se z dané záležitosti stalo bolestné tajemství. Žena v té věci nikdy předtím ani nezaváhala, najednou před ní však vyvstalo těžké dilema. Manžel ji totiž kvůli jiné ženě opustil a ona sama poté obnovila vztah se svým milencem, který mezitím ovdověl. Rozhodli se, že spolu budou žít a žena byla postavena před otázkou, jak tuto novinu oznámit svým dětem. Má jim pouze říct, že si našla nového přítele, anebo také to, že se jedná o otce jejího nejmladšího syna? Problém, který dosud nemusela nijak řešit, se se změnou v jejím životě proměnil v nepříjemné tajemství.

Tento příběh se dá dobře zobecnit, ukazuje nám, že neexistuje žádné „objektivní“ tajemství, vše záleží na okolnostech. Jak lze tedy fenomén tajemství definovat?

I. Tři základní rysy tajemství

Převážná většina tajemství se vždy týkala narození a smrti: tajemství o příbuzenství, adopci, utajovaných dětech, jejichž existence vyšla najevo až při čtení závěti, o sebevraždách zamaskovaných z morálních či finančních důvodů tak, jako by šlo o nešťastnou náhodu, o závislostech na drogách apod. Tajemstvím se však může stát i jakákoliv událost stojící mimo tento stručný výčet, a to dojde-li k naplnění tří podmínek.

Abychom mohli něco nazvat tajemstvím, nestačí, aby se o tom pouze nemluvilo, jelikož nikdy neříkáme všem všechno. Tajemství vzniká tehdy, když je něco utajované a je zakázané vědět, co to je, ba dokonce si myslet, že něco takového existuje. Tato definice vylučuje z okruhu rodinných tajemství rodičovskou intimitu, kterou, doufejme, rodiče před svými dětmi skrývají. To, že děti nemají přehled o sexuálním životě svých rodičů, však rozhodně neznamena, že by neměly vědět, že nějaký vedou. Pro dítě je důležité mít povědomí o tom, že rodiče mezi sebou mají nějaké intimní chvíle, aby si později mohlo vybudovat také ty svoje. Ze stejného důvodu platí, že rodinné tajemství nemá nic společného s tabu či klasickými tajnostmi. U těch není nikdy zakázáno vědět, že existují – právě naopak. Bývají

obaleny různými mýty či rituály a náš přístup k nim není nikterak ambivalentní – nikdo nezpochybňuje jejich důležitou roli ve společenském řádu.

K těmto dvěma základním rysům tajemství, tedy k tomu, že o tajemství se nemluví a nesmí se o něm vědět, se zpravidla přidává ještě třetí vlastnost – rodinné tajemství se týká nějaké bolestné události. Když si dítě všimne, že existuje něco, o čem před ním nemluvíme, ale co na něj působí jako pozitivní záležitost, nebude si s tím dělat žádné starosti. Objektivně šťastná událost může však být někým paradoxně vnímána i jako bolestná. To je příklad výhry velké částky peněz v loterii.

Výherci super jackpotu (až několika stovek milionů korun) někdy tají svůj zisk před svým okolím, rodinou, či dokonce vlastními dětmi. Takoví „šťastlivci“ raději nezmění svůj životní styl, než aby museli čelit prosbám o pomoc od svých blízkých i širšího okolí nebo riskovali to, že se jejich děti přestanou chtít vzdělávat, protože budou mít jistotu, že je rodiče zabezpečí. Někteří dělají jako by nic a ani nezmění své zaměstnání, nanejvýš si koupí nové auto. Ohromné jmění je odhaleno teprve po jejich smrti a otevření závěti. Potomci těchto rodičů si však přesto často všimnou změn v jejich přístupu k běžnému životu. Rodiče sice moc neutrácejí, ale utrácejí jinak a mluví jinak o bohatství či o svém stáří. Náznaků, které mohou vrtat hlavou a někdy také znepokojovat, bývá mnoho. Z některých dětí se pak náhle a bez zjevného důvodu stávají tajnůstkáři, lakomci či naopak rozhozovači.

Pro rodinné tajemství tedy není zásadní samotná událost zapříčiňující jeho vznik, nýbrž způsob, jakým je prožívána. To lze zjednodušit tak, že tajemství, která nás dělají šťastnými, můžeme označit za „dobrá tajemství“ a ta, která nám způsobují smutek či trápení za „špatná“, přestože objektivně vzato tragicky působit nemusí.

„Dobrá tajemství“ nám nezpůsobují vnitřní rozpolcení – nikdy nás příliš netrápí myšlenka, zda bychom se o ně měli nebo neměli podělit s ostatními. Jsme s nimi smířeni a pěstujeme si je v rámci našeho štěstí. Když nás však nějaké tajemství vnitřně „trhá na kusy“, je velmi pravděpodobné, že jde o tajemství nepříznivé. Tehdy si například říkáme: „možná bych o té záležitosti měl mluvit, ale možná vlastně nemusím“ nebo „rád bych se s tím svěřil, ale mám strach, že ublížím svým blízkým nebo že zneuctím něčí památku“. Když jsme kvůli nějakému tajemství takto rozkolísaní, nemůžeme se zcela ubránit prozrazení naší nerozhodnosti prostřednictvím intonace, mimiky či postojů. Důsledkem toho si pak naše děti mohou v krajních případech myslet, že před nimi skrýváme nějaký ohavný a hanebný čin.

Z tohoto popisu vyplývá, že tajemství nemusí být nutně jen jednou událostí, kterou se rozhodneme před ostatními skrývat, aby se o ní nedozvěděli. Může se také jednat o nějaký

životní úsek, na nějž se snažíme sami zapomenout tím, že o něm odmítneme mluvit. Ve všech případech však dítě vyrůstá s pocitem, že je drženo stranou od něčeho důležitého a nepříjemného, o čem by mělo vědět. Tato definice zahrnuje mnoho zamlčovaných záležitostí, jelikož dítě má silný sklon cítit se středem vesmíru a myslí si, že vše, co mu zatajujeme, se ho týká.

II. Otázka psychického přenosu

Každá rodina, která přivede na svět dítě, mu zároveň předává obavy předchozích generací. Rodičovský přístup k této otázce je někdy vědomý, ale někdy také zcela nevědomý. Dochází k předání více či méně uspořádaných psychických prožitků. Pro vysvětlení tohoto jevu navrhla Evelyn Granjonová rozdělení na dva způsoby přenosu, a to přenos „mezigenerační“ a „transgenerační“.³ Zatímco mezigenerační přenos se podle ní týká již zpracovaných psychických zážitků rodičů, transgenerační přenos je tvořen záležitostmi, jež Granjonová označuje jako „surové“. Jedná se o traumata, která nebyla předchozími generacemi dostatečně zpracována (viz s. 15). Jiní autoři však pojem „mezigenerační přenos“ chápou jako pozorovatelnou výměnu mezi dvěma generacemi při reálném fyzickém kontaktu, počínaje vztahy mezi rodiči a jejich dětmi. Pojem „transgenerační“ naproti tomu pojímají jako vliv předchozích generací na jedince, jenž se svými předchůdci nemá sice žádný fyzický kontakt, ale je jimi zasažen tím, že poznamenali život jeho blízkých.⁴ Zatímco první způsob přenosu lze vypožorovat (a v posledních letech byl hodně zkoumán), druhý zůstává stále pouhou hypotézou.

Na začátku bádání o přenášení rodinných tajemství je potřeba si položit otázku, zda pojem „přenos“ je v tomto případě skutečně adekvátní termín. Nejprve si musíme uvědomit, že obecně každý přenos v rodinné oblasti znamená určité osvojení a tedy i nějakou přeměnu. To je dáno za prvé tím, že děti mají právo na vlastní rozhodnutí – hodnoty, na kterých jejich rodičům nadevše záleží, mohou odmítnout. Za druhé někdy zjišťujeme, že jsme na své potomky nevědomky přenesli problémy, jež bychom si raději nechali pro sebe – například strach z lidí, neblahý sklon propadat bezdůvodnému vzteku nebo třeba i nadměrnou chuť k alkoholu.

³ E. Granjon, „*Transmission psychique et transferts en thérapie familiale psychanalytique*“, Gruppo 5, 1989, s. 47–58.

⁴ N. Abraham et M. Torok, *L'Écorce et le Noyau*, Paris, Flammarion, 1978.

Co se týče procesu přenosu, tajemství je zde zvláštním případem. Jeho reprodukce je výjimkou a přeměna pravidlem. To nám dokazuje následující příběh.

Kdysi ke mně chodila jedna žena s tím, že se neustále bála, že otěhotní a kvůli tomu zemře. Na jedné ze schůzek se bez zvláštních emocí zmínila o příběhu, jenž jí často vyprávěl před spaním její otec. Byla to pohádka „O pejskovi, který spolknul deštník.“ Zněla takto: „Jednoho dne našel jeden malý pejsek deštník. Hrál si s ním, až ho spolkl. O chvíli později začalo naneštěstí pršet. Kapky vody dopadaly na psíka. Deštník se začal pomaloučku rozevírat a pejsek umřel.“ Na konci příběhu otec obvykle ještě dodal „chudák pejsek“ a pak se rozplakal. Holčička plakávala s ním. Otec jí potom nechal spát a snít krásné sny... nebo možná bojovat s nočními můrami, o tom už nic nevíme. V období dospívání se žena dozvěděla o rodinné události, která jí byla doposud skryta. Její babička zemřela při porodu jejího otce. Jako tomu bývá často, když v rodině existuje nějaké tajemství, smyšlený příběh byl prostředkem umožňujícím otci potají si připomínat drama doprovázející jeho narození a pocit viny na smrti své matky. Zabil ji svým příchodem na svět, nebo v horším případě tím, že rostl v jejím lůně, podobně jako deštník spolknutý psem v příběhu, jenž vyprávěl své dceři? Tato historka svědčí o tom, jak se může nezpracované trauma jedné generace přenést na generaci následující. Zároveň ale také ukazuje, že pojem „přenos“, který bývá k popisu takovýchto situací používán, je zde ve skutečnosti neadekvátní a matoucí. K jakému přenosu v našem příběhu došlo? Prakticky k žádnému. Otec se cítí vinen, dcera ale jeho pocit viny nezdědila. Zato se u ní však rozvinula fobie z těhotenství a žena se tedy rozhodla, že nebude mít děti, zatímco její otec jich měl rovnou několik.

Když však upustíme od modelu přenosu a zaměříme se na tendenci každého člověka vytvářet si vnitřní reprezentace (představy) svých osobních životních zkušeností, bude vše mnohem jasnější. Vyprávění příběhu je pro otce způsobem, jak si připomenout smrt matky a jak vyjádřit svůj smutek a pocit viny. Možná slouží také jako přesvědčování sebe samého o tom, že on za smrt své matky vinu nést nemůže, protože každé miminko je předurčeno k tomu, aby rostlo, stejně jako deštník k tomu, aby se otevíral, když prší.

Tento příklad rovněž ukazuje, že symbolizace prožívaného není omezena jen na verbální činy. Některé symbolizační akty jsou spojené s gesty, postoji či mimikou. Jiné vznikají skrze vyličené, uměle vytvořené či představované obrazy. Facka či pohazení jsou symbolizačním aktem stejně jako pláč či smích.

Otec, jenž každý večer své dceři vyprávěl příběh „O pejskovi, který spolknul deštník a umřel“, jí tak předkládal obraznou a emocionální symbolizaci toho, co prožil, ale zároveň

vytvořil i ohromný zdroj dalších obrazů a emocí. A právě v tom spočíval problém. Holčička pro příběh neměla žádné vysvětlení. Pláč svého otce přijímala jako něco nepochopitelného. Když se tomu přesto stále pokoušela porozumět, vysvětlila si to vše nakonec právě tak, že člověk umře, když otěhotní. Otec měl jeden symptom a jeho dcera měla druhý. Tajemství „přeskakuje“ z jedné generace na druhou, podobně jako když házíme po vodní hladině „žabky“: při každém odrazu oblázek vytvoří na vodě jiný obrazec, až nakonec po několika skocích dočista zmizí. Tato „žabka“ obvykle udělá dva nebo tři skoky, a jak si ukážeme dále, tento počet často odpovídá počtu generací, v nichž se odrazí rodinné tajemství.

III. Tři časté omyly spojené s rodinným tajemstvím

Nyní pro nás bude již snadné porozumět třem často opakovaným omylům, kterých se dopouštíme ve spojitosti s rodinnými tajemstvími.

Prvním omylem je víra v to, že dítě, před nímž něco skrýváme, by to mohlo uhádnout. Je sice pravda, že dítě existenci tajemství vždy vycítí, není však pravda, že by mohlo odhalit jeho obsah. Někdy krouží blízko okolo pravdy, jindy se od ní zcela vzdaluje, nikdy ale nemůže s jistotou vědět, zda to, co si představuje, tak skutečně je, nebo není. A právě tyto historky, které si dítě vymýšlí, ho pak často nejvíce znepokojují.

Druhý omyl spočívá v domněnce, že oznámení pravdy vyřeší všechny tajemstvím způsobené problémy. Připomeňme si příklad mladé ženy pronásledované hrůzou z těhotenství. Když se tato žena ve svých čtrnácti letech dozvěděla, co se přihodilo jejímu otci, její symptomy nikterak nevymizely. Později uvidíme, jak je důležité nenechat se odhalením či pouze vycítěním tajemství pohltit. To platí jak pro členy rodiny, tak i pro terapeuty. Musíme sami sebe vždy usměrnit, abychom se nenechali unést myšlenkou, že jakmile odstraníme patogenní tajemství, symptomy jako zázrakem zmizí. Ve skutečnosti je to mnohem složitější. To však neznamená, že bychom se neměli snažit tajemství odkrýt. Musíme se ale vždy ujistit, že jednotliví členové rodiny dokáží čelit psychickým zvrátům, které jsou s takovým odhalením nutně spojeny.

Posledním omylem je předpoklad, že rodinná tajemství se týkají trestuhodných činů, jimiž se provinili naši předkové. Realita je zcela odlišná – většina rodinných tajemství je spojena se špatně zpracovanými traumaty.

Co však znamená toto poněkud záhadné slovo „zpracování“? Inspirován evoluční biologii, Jean Piaget nazýval tento jev „asimilací“ a „akomodací“.⁵ Každý organismus přijímá ve svém prostředí zdroje, které musí asimilovat tak, aby je mohl využít pro výstavbu a fungování zdrojů vlastních. U savců se tento proces netýká pouze materiálních zdrojů, ale také četných informací poskytovaných orgány vnímání. Proces asimilace je nutně provázen dočasnou nerovnováhou – novota destabilizuje. Dále obnáší jistou akomodaci, podobně jako dochází ke změnám na úrovni fyzické, se mění i naše psychické vlastnosti. Problém spočívá v tom, že toto narušení našich přesvědčení a zkušeností v důsledku nového zážitku nejsme vždy připraveni přijmout. Hlavní překážku tvoří naše dosavadní znalosti a z nich vycházející určitý pohled na svět. Proto je odhalení události, kterou jsme dlouho drželi v tajnosti, tak těžké. Všichni mají strach z psychické práce, již bude potřeba odvést pro začlenění informace do vlastní představy o světě, o svých blízkých a někdy také o sobě samém.

IV. Introjekce a psychická inkluze

Abychom si mohli osvojit nějakou novou zkušenost, musíme si nejprve vytvořit její „mentální reprezentaci“. Může se jednat o jedinečnou událost vyžadující změnu našich přesvědčení či způsobu života, ale také o celou řadu nových zkušeností, jaké jsou spojeny například s dospíváním, menopauzou či stářím. Tento proces je nazýván „introjekcí“.⁶ Anglosaští autoři píší o tzv. „mentalizaci“,⁷ význam tohoto pojmu je však v podstatě stejný. Naše psychika funguje podobně jako naše zažívání. Jídlo, které přijímáme, musí být pro jeho využití nejprve rozloženo na živiny. Až poté, co je splněna tato podmínka, se potravinu může podílet na našem růstu. Stejným způsobem musí být naše nové zážitky přeměněny na reprezentace využitelné naší myslí. Podílí se tak na našem psychickém obohacení a poskytují podporu pro obohacování příští.

Tento proces nemusí být vždy nutně vědomý ani dobrovolný, stejně jako je tomu při trávení. Vždy však vyžaduje zásah vybraného prostředníka, který nepopírá danou životní zkušenost, která je pouze naše. Promluvit si o záležitosti s někým je pro její psychické zpracování nezbytné.

⁵ J. Piaget, *La Naissance de l'intelligence chez l'enfant*, Neuchatel. Delachaux et Niestlé. [1936] 1977, s. 12.

⁶ N. Abraham et M. Torok, (1963) „Le ‚crime‘ de l'introjection“, in *L'Écorce et le Noyau*, op. cit., s. 123–131.

⁷ P. Fonagy, A. Bateman, *Psychothérapie pour trouble de personnalité limitée : un traitement à base de mentalisation*, New York, Oxford University Press, 2004.

Některé zážitky je však bohužel obtížné symbolizovat, a to buď proto, že jsou příliš kruté a neočekávané, nebo proto, že o nich nikdo nechce slyšet. Člověk, který se ocitne v jedné z těchto situací, je zaplaven různými vjemy, emocemi, tělesnými stavy a fantaziemi a nedokáže je zvládnout jinak, než že je zavře do jakési psychické „skříňky“ či dokonce zcela uzavřené „bubliny“ až do momentu, kdy jim bude moci dát nějaké konkrétní významy, reprezentace.⁸

Nebezpečí spočívá v tom, že nositel takové bubliny prožívá v určitých chvílích svou traumatizující minulost znovu, jako by šlo o přítomný okamžik bez jakéhokoliv časového odstupu. Pokud nám tedy událost způsobila v daný moment smutek, pokaždé, když si na ni vzpomeneme, budeme znovu stejným způsobem smutní. Pokud nás událost rozzlobila, může nás někdy přepadnout záchvat vzteku, aniž bychom chápali jeho původ. Nejde však pouze o emoce. Vjemy, tělesné stavy a slova vyřčená či vyslechnutá při počáteční traumatické události – to vše může být uloženo tak, že dochází k úplnému mísení minulosti s přítomností. Nejedná se však o prosté opakování, jelikož při opětovném prožívání traumatu se ho oběť snaží znovu zpracovat, aby ho mohla ovládnout a dát mu nějaký osobní význam. Problém nastává, pokud má tato osoba potomka, jelikož dítě nemá žádný návod pro pochopení takových nezvyklých situací a hrozí tu tedy riziko, že si vymyslí nějakou svou vlastní historku, jako tomu bylo v případě holčičky v předcházejícím příkladu.

V. Tajemství, jeho projevy a důsledky

Vraťme se k důvodům vedoucím k zamlčování nějaké důležité a závažné události, které se člověk účastnil, nebo již byl svědkem. Existují dvě možnosti: dotýčný o záležitosti buď mluvit nechce, nebo *nemůže*.

Prvním příkladem mohou být muži, kteří přijdou o práci, proberou nastalou situaci se svými kolegy, ale rozhodnou se ji držet v tajnosti před svou ženou či dětmi. Setkal jsem se několika podobnými situacemi, kdy dítě, před nímž bylo skrýváno takovéto tajemství, přestalo náhle plnit školní úkoly. Ve všech případech totiž vycítilo, že otec přestal pracovat a snažilo se mu tak poskytnout příležitost k navázání rozhovoru. Dítě jako by říkalo: „Tati, nemusíš se stydět za to, že nepracuješ a nemusíš se mi to bát říct. Můžeš se mi s tím svěřit, protože jsme teď oba ve stejné situaci.“

⁸ Tento proces Nicolas Abraham nazývá „psychickou inkluzí“, jeho kolegyně Maria Toroková ve svých pozdních textech píše o tzv. „inkorporaci“. Abraham používá pojem „inkorporace“ pro označení fantazijních představ, ve kterých se projevují zlomky traumatické situace, když dochází ke „štěpení Já“.

Druhý případ, ve kterém rodič o svém zážitku nikomu říct nemůže, bývá zpravidla mnohem závažnější. A to ne proto, že by události zapříčiňující vznik takové situace byly dramatičtější než v případě předchozím, ale proto, že jsou spojeny s mnohem silnějším emočním nábojem. Příkladem zde mohou být bývalí vězni z koncentračních táborů. Když se jich jejich děti na tábory vyptávali, někteří všechny ty hrůzy zcela zapřeli, ačkoliv je skutečně zažili. Tito deportovaní nebyli zastánci tezí popírajících existenci holocaustu, ale kdyby ze svého vědomí nevytěsnili vjemy, emoce i tělesné stavy spojené se strašnými podmínkami v táborech, nemohli by v nich přežít. Rozhodli se tedy zapomenout, aby se udrželi naživu. Tuto situaci popisuje Jorge Semprún.⁹ Když v roce 1945 došlo k osvobození tábora, do kterého byl deportován, všichni vězni se společně sešli, aby si řekli, zda na to, co zažili, budou po návratu domů vzpomínat či nikoliv. Vězni se rozdělili na dvě skupiny. První tvrdili, že dokáží dále žít pouze, pokud o tom všem budou mluvit. To byla volba také Prima Leviho, deportovaného do vyhlazovacího tábora. Druzí však naopak prohlašovali, že se dokáží vrátit do běžného života pouze, když na vše zapomenou. Semprún také cituje jako příklad postoj jednoho z osvobozených vězňů, který pravil: „Zavřu vše, co jsem tu zažil, do jedné bedny. Zamknu ji, zakopu, klíč zahodím a zapomenou, kde je.“ Pokus zapomenout na nějaké trauma se v psychologii označuje termínem „štěpení“. Štěpení je hlavním zdrojem rodinných tajemství. Jak lze vidět, tato tajemství se nedají příliš srovnávat se všemi malými tajnostmi vznikajícími kolem každodenních událostí. Pro lepší pochopení specifičnosti situací spojených s rodinnými tajemstvími předkládáme tři doplňující označení: Tajemství, jeho projevy a důsledky.¹⁰

1. **tajemství versus Tajemství** – Tajemství jakožto označení pro psychický stav budeme psát nyní s velkým „T“, abychom ho odlišili od běžných mezilidských tajemství psaných s malým „t“. Tajemství s velkým T je tvořeno zamlčenými slovy, nevyjádřitelnými obrazy a emocemi a nenaplnitelným pokáním. Existence dobrovolně skrývaného tajemství nemusí být vždy nutně doprovázena narušením psychického stavu štěpením. Všechny zážitky spojené s Tajemstvím jsou však odštěpené (či odříznuté, chceme-li) od zbytku fungování psychiky. Proto Tajemství přetrvává celý život beze změny, na rozdíl od běžných vzpomínek, jež postupem času pomalu ztrácí emoční náboj a mění se s našimi novými životními zkušenostmi.

⁹ J. Semprún, *Psaní nebo život*, Praha: G plus G, 1997.

¹⁰ S. Tisseron, *op. cit.*

2. **projevy Tajemství** – Tajemství „vyplouvají na povrch“... Špatně zacelené psychické rány se projevují stejně zřetelně jako rány fyzické.

V praxi to znamená, že když obsah nějakého „psychického“ Tajemství vytane svému nositeli na mysl, znepokojí ho a on pak prožívá zvláštní emoce či tělesné stavy, které se projeví v jeho gestech, mimice, intonaci apod. Tento člověk ale není schopen daný zážitek převyprávět – nedostává se mu potřebných slov. Jeho postoje a gesta mohou být v rozporu s jeho slovy, ale rovněž se sebou samými, a někdy ani vůbec neodpovídají dané situaci. Například když se matka pozorující s úsměvem své dítě z ničeho nic zachmuří. Nebo otec, který chová své dítě na klíně a poklidně sleduje televizi, náhle ztuhne a svého potomka od sebe odstrčí. Takové prudké změny chování mají vždy nějakou příčinu. Matka spatřila v pohledu dítěte něco, co jí připomnělo jejího bratra, jenž ji zneužíval. Otec byl náhle zasažen určitým slovem či obrazem v televizi, který probudil nepříjemnou vzpomínku na jeho minulost. Všechny tyto reakce jsou projevy Tajemství. Dítě je vnímá, ale nemá žádný návod k jejich pochopení, což u něj způsobuje velký vnitřní zmatek.

3. **důsledky Tajemství** – Špatně zpracovaná traumata jedné generace jsou tedy příčinnou neobvyklého chování, jehož jsou děti svědky, či dokonce oběťmi, aniž by se jim dostalo nějakého vysvětlení. Nevědí, jak to, co viděly a slyšely, mají vyhodnotit a k čemu si to přiřadit, protože zde nevidí žádnou spojitost s tím, jak se jejich rodiče chovají za běžných okolností. V reakci na to se u dětí vytvářejí osobnostní rysy a modely chování, které jim zůstanou, i když psychické konstrukce zapříčiňující jejich vznik mohou být již zapomenuty. Naučí se žít s rozdvojenou psychikou – na jednu stranu chtějí odhalit existenci tajemství tak, aniž by riskovali, že svého rodiče postaví do konfrontace s tím, co se patrně snaží skrýt, ale na druhou stranu musí předstírat, že nic nevidí a neslyší. Prvním a hlavním důsledkem štěpení je to, že nositel Tajemství způsobí rozpolcení také svým blízkým – zejména svým dětem. Definitivně tak ovlivní jejich vnímání sebe samých i to, jak vnímají své okolí. Navíc to, co si děti představují, bývá někdy mnohem horší než realita. Dnes například víme, že většina dětí, které vzešly z milostných románek mezi francouzskými ženami a vojáky německé okupační armády, si po skončení války vzhledem k mlčení, jež zahalovalo jejich narození, myslela, že byla počata při znásilnění. To mělo mnohem závažnější dopad na jejich vývin, než kdyby znaly pravdu, která jim byla „pro jejich dobro“ skryta.

Dítě však naštěstí nemá blízký vztah pouze se svými (či svým) rodiči (rodičem), jsou tu i prarodiče, strýcové a tety, bratrance a sestřenice a také učitelé a kamarádi. Rodičovské

tajemství má tedy mnohem slabší vliv, než jak by se mohlo dle popsané teorie zdát. Zároveň však zanechává tak výrazné stopy, že se může projevit až u třech generací.

O tom vypráví spisovatel Jean-Claude Snyders.¹¹ Jeho otci se nikdy nepodařilo zpracovat své trauma z deportace do koncentračního tábora a své děti vychovával v představě mírumilovného světa, kde žádné násilí neexistuje. Byl to pro něj způsob, jak se zbavit všech násilných představ a jak vytěsnit co nejdál ze svého vědomí hrozné vzpomínky na to, co zažil. Jeho syn tak objevil pravou realitu příliš pozdě a neměl možnost se s násilím, které se ho přímo týkalo nebo se jen dělo okolo něj, seznámit postupně. Vyrůstání v takových neobvyklých podmínkách a fakt, že byl příliš dlouho ukryt před násilím, jehož mohl být obětí ale také původcem, zapříčinily vznik jeho problémů ve vztazích. Správná sociální integrace jedince sice předpokládá nenásilné jednání, ale zároveň očekává, že o násilí dokážeme přemýšlet a umíme ho vycítit. Když Jean-Claude Snyders dospěl a stal se sám otcem, chtěl své vlastní děti od těchto problémů ochránit. Jeho roztrpčení však bylo tak silné a výchova, jíž se mu dostalo natolik zkreslená, že se mu nepodařilo zabránit tomu, aby nesklouzl k druhému extrému. Neustále svým dětem vyprávěl o násilí a došel tak daleko, že jim koupil plastové revolvery ještě před tím, než o ně samy projeví zájem. I u těchto dvou synů se brzy vyskytly potíže. Oba zažívali bezdůvodné úzkosti a začali se u nich rozvíjet obsesní myšlenky. Byli zasaženi hořkostí, pocity viny a násilím, jemuž je vystavoval jejich otec. S určitou nadsázkou lze říci, že se děti staly vedlejšími oběťmi deportace svého dědečka. Ve skutečnosti jsou ale zároveň oběťmi společnosti, která nechtěla nechat deportované mluvit o tom, co zažili během svého uvěznění. To přispělo k zahalení těchto událostí tíživým tajemstvím.

Tajemství, jeho *projevy* a *důsledky* se váží na jednu a tutéž záležitost, ale odkazují na její různé fáze. *Tajemství* spočívá v rozštěpení osobnosti. Když dojde k otevření starých ran zasazených *Tajemstvím*, jedná se o jeho konkrétní *projevy*. Ty mají pak různé *důsledky* na děti nositele *Tajemství* spojené s novým štěpením, k němuž u nich dochází ve snaze vyrovnat se s nepochopitelným chováním rodičů a nebo také spojené se vznikem vymyšlených historek, jimiž si děti to, co pozorují, vysvětlují.

¹¹ J.-C. Snyders, *Drames enfouis*, Paris, Buchet-Chastel, 1996.

PROJEVY TAJEMSTVÍ

Každé dítě vyrůstá uprostřed mnoha tajemství už jen proto, že je vystaveno slovům, posunkům a postojům dospělých, jejichž smyslu nerozumí. Brzy se začne ptát a někdy dostane odpověď. Jindy se na něj jen usmějeme a řekneme, že to zjistí, až bude větší. To platí zvláště v případech, kdy se jeho zvědavost týká sexuality. Občas však otázky mohou u rodičů vyvolat z pohledu dítěte nevysvětlitelné reakce jako například vztek, smutek či rozpaky. Jak jsme si již vysvětlili, tyto reakce jsou projevy tajemství. Přivádí dítě k myšlence, že před ním skrýváme něco závažného a vybízí ho, aby hádalo, o co jde, přestože my mu to mlčky zakazujeme.

I. Když se minulost mísí s přítomností

Začněme několika příklady. Muž řádně vychovává svou dceru a souhlasí s tím, že každou sobotu večer chodí ven. Když se dívka vrátí o jednom běžném víkendu domů, otec ji silně udeří a obviní jí, že nepřišla do zákazu vycházení. Poté o tom, co se stalo, odmítá mluvit a zakazuje své dceři, aby se ho na to ptala. V jiné rodině chlapeček radostně zpívá svému otci dětskou písničkou, kterou se naučil ve škole. Jde o dobře známou francouzskou melodii se slovy „Mám tabáček v tabatěrce, mám tabáček a ty ho nedostaneš.“ Už po pár slovech ho však otec se slzami v očích prosí, aby přestal. V další rodině nutí otec svého syna, aby nakupoval pečivo daleko od domova, ačkoliv mají jinou pekárnu hned za rohem. Pokud chlapec toto pravidlo poruší, je bez jakéhokoliv vysvětlení tvrdě potrestán. V ještě jiné rodině vyhodí matka v den svých narozenin z okna v koupelně vázu s květinami, dárek, na který se složily její malé děti. A nakonec v rodině, již jsem měl na terapii, připravovala matka pravidelně jedno nepoživatelné jídlo, přestože jinak uměla vařit dobře. V tyto dny rozdával otec dětem plastové sáčky, aby se mohly jídla zbavit a přitom předstírat, že ho snědly.

Všechny tyto situace mají jednu věc společnou. Jsou spojeny s ranami, od kterých si oběti nedokázaly vytvořit dostatečný odstup a které se tak přeměnily v Tajemství.

Otec z prvního příkladu je bývalý voják z války ve Vietnamu. Onen večer viděl v televizi pořad o tomto tématu a jeho dávno minulé rány se znovu otevřely. Uhodil svoji

dceru stejně, jako tehdy trestával civilisty, které potkal po půlnoci.¹² Otec ve druhém případě, bývalý vězeň koncentračního tábora, jakoby náhle zaslechl dozorce, jak se mu vysmívá slovy „Mám tabáček, ale ty ho nedostaneš“.¹³ O našem třetím případě jsem se dozvěděl ve Španělsku v Barceloně. Během Španělské občanské války stál otec chlapce na straně republikánů, zatímco pekař na straně frankistů. Nevraživost zůstala i po válce tak silná, že otec nechtěl podporovat žádný obchod s nepřátelskou stranou. Všeobecná amnestie následovaná zákonem mlčenlivosti navíc ještě ztížily to, jak by otec měl svému synovi danou situaci vysvětlit, aniž by byl obviněn z obnovování starých sporů. Žena ze čtvrtého příkladu počala své děti se zběhlým knězem. Každý nově narozený potomek tak způsoboval její větší odloučení od její obce a prohluboval její zahořklost.¹⁴ Matka z posledně uvedeného příkladu pravidelně vaří jídlo, které ona sama jedla a vyzvracela, když před sebou viděla umřít svého otce na infarkt.

Druhým společným rysem všech těchto případů je prolínání minulosti s přítomností. Určitý úsek z minulosti se dostává do přítomnosti, podobně jako v Rabelaisově díle *Gargantua a Pantagruel*, kde slyší posádka lodi plující na severní pól vřavu bitvy, která se odehrála již před několika lety. Sluníčko rozehrálo zvuky dosud zmrazené po tuhé zimě – minulost narušila přítomnost, aniž by cokoliv svědčilo tom, že byla již ukončena. Je to stejné, jako když je oživeno dávné trauma. Nic nepoukazuje na časové zařazení jeho zapříčiňující události.

Děti se tak stávají užaslymi svědky nevysvětlitelných emocí a chování. Spouštěčem těchto podivností je často nějaký prvek, jehož si dítě ani nevšimne a o to je pak jeho údiv větší. K vyvolání bolestného Tajemství stačí určitý zvuk, pach, barva, či dokonce světlo, které dané osobě připomenou tragickou minulost, aniž by tomu kdokoliv v okolí porozuměl.

II. Neobvyklé chování

Někdy bývá hlavním projevem Tajemství podivné chování. To může být spojené s výjimečnými situacemi, jako v případě otce, který se zhroutil, když slyšel svého syna zpívat „Mám tabáček v tabatěrce...“. Jindy je součástí každodenního života, jako u syna, jenž musí každý den chodit pro chleba do vzdálené pekárny. Takovou opakující se záležitostí byl také případ, jímž jsem se sám zabýval. Šlo o matku, jejíž otec odešel z domova když jí bylo pět let.

¹² F. Davoine, et J.-M. Gaudillère, *Histoire et Trauma*, Paris, Stock, 2006.

¹³ J.-C. Snyders, *Drames enfouis*, op. cit.

¹⁴ M. Bradfer, *Fils de prêtre*, Paris, Éditions Elytis, 2003.

Od té doby ho nikdy neviděla a stále ji to trápilo. Žena se vdala a žila s mužem, jenž ji velmi miloval. Měli spolu malého syna. Každé ráno společně všichni tři snídali a otec potom odcházel do práce, zatímco jeho žena ještě vypravovala synka do jeslí. Dítě začínalo pomalu mluvit a jednoho dne po otcově odchodu hrdě prohlásilo: „Táta pryč“. Matka propukla v pláč a vykřikla: „Ale ne, táta není pryč!“. Namísto toho, aby se radovala, že se batoleti podařilo spojit dohromady dvě slova, se zhroutila. Její reakce neodpovídala reálným okolnostem, byla v souladu s neutišeným traumatem, které prožila, když ji opustil její vlastní otec. Situace se opakovala a dítě se naučilo každé ráno, když otec vykročil ze dveří, říkat „táta není pryč“. Podivná slůvka se vysvětlila až na jedné z návštěv u prarodičů dítěte z otcovy strany.

2. Komentář

V komentáři budeme citovat příklady z výchozího a cílového textu. V závorce vždy uvádíme, zda se jedná o citaci originálu (O) či překladu (P) a číslo stránky v daném textu, např. (O, 17). Všechny citace budou uvedeny v kurzívě s výjimkou těch, které již kurzívu samy obsahují.

2. 1. Profil cílového textu

Překladu komunikátu by měla správně předcházet překladatelská zakázka. Podle ní se pak překladatel řídí při samotném procesu překládání tak, aby co možná nejlépe vyhověl jejím požadavkům. Aby překlad námi vybraného textu působil co nejautentičtěji, stanovili jsme si pro něj fiktivní překladatelské zadání.

Populárně-naučná publikace *Les secrets de famille* představuje problematiku rodinných tajemství, jež se mohou týkat jakékoliv rodiny na světě. Není tedy nikterak vázaná pouze na určitou kulturu a mohla by jistě zaujmout i české publikum. Za předpokladu, že by kniha byla přeložena celá, mohla by být vydána v některém českém nakladatelství, jako je Portál, s.r.o., ve kterém z francouzské edice *Que sais-je ?* vyšla již například kniha s názvem *Psychologie dítěte* (1997)¹⁵ zabývající se podobnou tematikou.

Naším fiktivním cílovým příjemcem překladu bude český dospělý čtenář se zájmem o psychologii. Může pocházet z širší laické veřejnosti – předchozí znalost tematiky je pro pochopení některých pasáží a termínů v textu sice výhodou, nikoliv však nutností.

K publikaci přistupujeme jako k celku, ačkoliv rozsah naší bakalářské práce nám neumožňuje přeložit ji celou – přeložíme název, úvod, první kapitolu a začátek kapitoly druhé.

¹⁵ <https://obchod.portal.cz/odborna/psychologie-ditete/>

2. 2. Překladatelská analýza

Překladatelskou analýzu, nezbytnou součást překladatelského procesu, provedeme v několika fázích. Nejprve se zaměříme na stylistické a funkční vymezení textu, při kterém se budeme opírat především o výklad z publikací *Stylistická analýza českých a francouzských textů* (Brunel, Šotolová: 2012) a *Současná stylistika* (Čechová: 2008). Textové funkce definujeme dle terminologie Romana Jakobsona (1995). Dále budeme postupovat dle modelu Christine Nordové (1991) a popíšeme vnětětové a vnitrotětové faktory textu.

2. 2. 1. Funkční styl

Na základě kompozice textu, jeho tématu a výběru jazykových a stylistických prostředků lze náš text z hlediska funkčních stylů označit za populárně-naučný. Ten je podkategorií stylu odborného a má odborně sdělnou funkci (Šotolová: 2012, s. 9). Hlavním cílem populárně-naučné literatury je předat odborné informace čtivou formou. Text „se obrací k zájemci, který má jen nevelké poznatky z oboru, a tomu se podřizuje jak výběr faktů, tak i forma zpracování: ta se beletrizuje“ (Čechová: 2008, s. 224). Co se týče slohových postupů, převažuje zde postup výkladový, prolíná se však i s postupem úvahovým a vyprávěcím, příznačným právě pro odborné texty popularizačního charakteru (Šotolová: 2012, s. 10).

Důležité je zde také horizontální a vertikální členění, které je poměrně dobře propracované. Většina odstavců představuje logicky oddělené celky zachycující jednu myšlenku. Úseky textu jsou pak na vyšší úrovni uspořádány do kapitol a podkapitol. Orientaci čtenáři usnadňují rovněž nadpisy a podnadpisy. Dalším charakteristickým znakem odborného stylu je intertextovost (Hoffmanová: 2012, s. 153). Autor často využívá poznámek pod čarou, kde odkazuje na práci dalších vědců či na beletristická díla, z nichž čerpá své praktické příklady. Mnoho dalších rysů typických pro námi daný funkční styl – od využití terminologie přes nominální vyjádření až po specifickou syntax – si blíže přiblížíme v následujících podkapitolách.

2. 2. 2. Komunikační funkce

Roman Jakobson rozlišuje šest textových funkcí – referenční, emotivní, konativní, fatickou, metajazykovou a poetickou (Jakobson: 1995, s. 74–105). Dominantní funkcí našeho textu je funkce referenční. Autorovým záměrem je především sdělit čtenáři nové informace. Využívá k tomu mimo jiné specifického lexika i syntaxe typické pro odborný funkční styl.

Vedle funkce referenční je zde patrná rovněž druhotná funkce expresivní. Autor využívá hodnotící adjektiva (*horrible, formidable*), intenzifikační adverbia (*trop, assez*) a interpunkční znaménka vyjadřující expresivitu (vykřičníky, tři tečky).

Okrajověji se v textu setkáváme také s funkcí metajazykovou a konativní. Metajazyková funkce je zde spojena s vysvětlováním terminologie. Co se týče funkce konativní, autor textu se nepřímou snáží podnítit čtenáře k vlastnímu zamyšlení a také k případné osobní práci na zpracovávání těžko sdělitelných informací. V textu není využíváno přímo imperativu, adresát je však zahrnut do jedné skupiny s autorem pomocí inkluzivního plurálu (Hoffmanová: 2012, s. 151).

2. 2. 3. Vnětextové faktory

2. 2. 3. 1. Vysílatel

Autorem a zároveň vysílatelem textu je francouzský psychiatr a psychoanalytik Serge Tisseron působící na pařížské univerzitě *Paris VII Diderot*. Tisseron dosud vydal sám již 34 publikací,¹⁶ z nichž některé dosáhly statusu bestselleru, což poukazuje na jeho dobré spisovatelské schopnosti. Jednou z jeho hlavních oblastí zájmu jsou právě rodinná tajemství, jimiž se zabývá od počátku vykonávání své profese. Bádání na toto téma započal již roku 1983, kdy v jednom svém článku odhalil tajemství rodiny belgického autora komiksů Hergého na základě četby jeho slavných *Tintinových dobrodružství*.¹⁷

Tisseronovi dlouholeté zkušenosti jak s psychiatrickou, tak i publikační činností, se jasně odráží na povaze našeho textu, kterou si dále ještě blíže popíšeme.

2. 2. 3. 2. Intence vysílatele

Hlavním cílem vysílatele textu je podat stručné shrnutí jeho dosavadních nejdůležitějších poznatků z oblasti rodinných tajemství. O tomto záměru se autor ostatně sám zmiňuje v úvodu knihy. Ve své publikaci informuje o principech tajemství a jeho přenášení napříč generacemi. V poslední kapitole knihy chce čtenáři alespoň ve stručnosti nastínit možné řešení problémů způsobených existencí tajemství v rodině. Využití expresivní funkce poukazuje na autorovu snahu upozornit na závažnost tohoto psychologického fenoménu

¹⁶ <https://sergetisseron.com/biographie/>

¹⁷ <https://l-express.ca/un-psychanalyste-devoile-le-secret-de-herge/>

a zařazení textu k populárně-naučnému funkčnímu stylu pak značí o autorově cíli předat všechny informace srozumitelnou a přístupnou formou.

2. 2. 3. 3. Adresát

Okruh příjemců textu je spjat s popularizačními intencemi edice *Que sais-je ?*, o které se zmiňujeme v následujícím podbodu. Primárním adresátem textu je dospělý čtenář z široké veřejnosti, který rozumí francouzsky psanému textu a má zájem o danou problematiku. Informace jsou vyloženy tak, aby jim porozuměl i laik, jenž se s tematikou rodinných tajemství a s ní spojenou terminologií dosud nesetkal. Vzhledem k rozsáhlé publikační činnosti Serge Tisserona a k překladům některých jeho titulů do více jazyků lze zároveň tvrdit, že jeho zamýšleným příjemcem nemusí být nutně pouze čtenář rozumějící francouzštině. Vzhledem k silné nevázanosti díla na francouzské prostředí a nepřítomnosti narážek, které by byly pro čtenáře z jiné jazykové kultury zcela nepochopitelné, lze odhadovat, že autor mohl při psaní brát v potaz i možnost přeložení svého díla.

2. 2. 3. 4. Médium

Knihy vyšla ve francouzské ediční řadě *Que sais-je ?* patřící pod nakladatelství *Presses Universitaires de France*. Cílem této edice, ve které vyšlo již přes 800 titulů,¹⁸ je poskytnout laickému čtenáři náhled do různých problematik ze všech oborů lidského vědění, jako je například historie, ekonomie, právo, sociologie či psychologie, do níž spadá námi vybraná publikace. Autoři titulů jsou odborníci snažící se zpřístupnit určité téma ze svého odvětví široké veřejnosti na přesně vymezeném prostoru 128 stránek. Edici lze tak považovat za jakýsi druh stále se rozrůstající encyklopedie. Samotná příslušnost námi vybraného díla k této popularizační řadě udává předpoklad pro některé základní charakteristiky textu.

2. 2. 3. 5. Místo

Nakladatelství *Presses Universitaires de France*, ve kterém vyšla námi překládaná publikace, sídlí v Paříži. Místní faktor nehraje v našem díle žádnou zásadní roli. Téma knihy se nikterak neváže na francouzskou kulturu, může se týkat kohokoliv na světě. Autor díla rovněž uvádí různé příklady spojené s historií jiných evropských zemí, než je Francie. Spjatost vysílatele textu se svým rodným jazykem se projevuje ve výběru citovaných děl, jejichž originálním jazykem je často francouzština.

¹⁸ https://www.quesaisje.com/Qui_sommes_nous

2. 2. 3. 6. Čas

Publikace vyšla poprvé v roce 2011 a s tímto vydáním pracujeme v naší bakalářské práci. Kniha je však nyní dostupná již také v druhém vydání z ledna roku 2017. Ani faktor času však nemá na námi překládaný úsek zásadní vliv, dobovost se lehce projevuje až v závěru knihy. Na časový odstup překladu od originálu bude potřeba brát zřetel v úvodu publikace, kdy se autor zmiňuje o vydání své dřívější knihy před přesně určeným počtem let.

2. 2. 4. Vnitrotextové faktory

2. 2. 4. 1. Téma a obsah

Jak je patrné již z názvu publikace, hlavním tématem našeho komunikátu jsou rodinná tajemství. Autor se zabývá především vlivem existence rodičovského tajemství na následující dvě generace.

Námi překládaná část zahrnuje nejprve úvod, kde autor zasvěcuje čtenáře do problematiky rodinných tajemství, nastiňuje obsah publikace a také popisuje důvody, které ho vedly k jejímu sepsání. Následuje první kapitola, v níž se dozvídáme, co to tajemství vlastně je a jak funguje. Čtenář je seznámen se základními principy přenosu tajemství na další generace a s projevy a důsledky nezpracovaného traumatu v rodině. Druhá kapitola se zabývá projevy tajemství více do hloubky. Na jejím začátku autor vysvětluje, jak se může již dávno minulé událost promítnout do naší přítomnosti.

Zbytek publikace, který není součástí našeho překladu, pojednává o jevech nastíněných v úvodu knihy – o zakázaných slovech, o vývoji terapeutického přístupu k otázce rodinných tajemství, o vlivu tajemství na celou naši společnost a dalších souvisejících podtématech. V závěru autor stručně naznačuje, jak bychom měli s tajemstvím pracovat ať už jako jeho nositelé, nebo jako ti, před nimiž je něco zatajováno.

2. 2. 4. 2. Presupožice

Jak bylo již zmíněno v podbodě *Adresát*, text neklade na příjemce žádné zvláštní požadavky a nevyžaduje nutně předchozí znalost tématu. Přestože je autor limitován omezeným počtem stran, snaží se ve většině případů alespoň ve stručnosti vysvětlit nově zmiňované termíny tak, aby i laik nedotčený základními principy z oblasti psychologie, mohl rozebíranému tématu dobře porozumět. Základním předpokladem na znalosti příjemce je tedy pouze běžný všeobecný přehled a schopnost porozumět textům odbornějšího rázu.

2. 2. 4. 3. Kompozice

Co se týče makrokompozice, text je členěn logicky a přehledně. Publikace se skládá z úvodu, šesti kapitol a závěru. Každá kapitola začíná úvodem, kde autor často pomocí praktických příkladů nastiňuje její dílčí téma. Kapitoly jsou dále děleny na podkapitoly a ty v sobě někdy zahrnují ještě další podbody. Text podkapitol je rozdělen do odstavců. Názvy kapitol i podkapitol jsou číslovány a tučně vyznačeny.

Přístupnost usnadňuje i mikrokompozice textu. Autor v nemalé míře využívá delších souvětí s častými vsuvkami, která jsou typická pro odborný styl, věty však zůstávají (alespoň ve většině případů) srozumitelné a jednoznačné. Koheze textu je posílána využíváním demonstrativ, konektorů a řečnických otázek. Co se týče provázanosti textu na úrovni odstavců, projevila se zde autorova tendence k ekonomičnosti, jež může být dána omezeným rozsahem publikace. To je případ především poměrně kondenzovaného úvodu, kde se autor snaží shrnout celý obsah knihy. V důsledku hromadění různých myšlenek zde lehce dochází k narušení logické návaznosti. V případě vydání překladu knihy by bylo vhodné zvážit s redaktorem či grafikem možnost zásahu zvláště do třetího odstavce úvodu a jeho rozdělení na více částí za účelem zlepšení jeho srozumitelnosti.

2. 2. 4. 4. Neverbální prvky

Uvnitř naší publikace se nevyskytují žádné grafické prvky, jako jsou fotografie, ilustrace, grafy či tabulky. Barevně je zpracována pouze přední strana knihy, na které se nachází koláž tří rodinných fotografií, přičemž na žádné z nich nechybí malé dítě. Desky knihy tak dobře korespondují s tématem knihy a také již lehce poukazují na provázanost jednotlivých generací.

2. 2. 4. 5. Lexikum

Dílo je napsáno spisovným jazykem, což odpovídá jeho zařazení do odborného funkčního stylu. Lexikum textu je dané tématem knihy. Vyskytují se zde tedy zvláště sémantické řetězce slov spojených s rodinou a koloběhem života (výčty rodinných příslušníků, slova jako *génération*, *grossesse*, *adolescence*, *vieillesse*, *naissance* apod.), tajemstvími (*cachez*, *taire*, *mystère*, *indicible*) a psychickými traumaty (*traumatisme*, *blessure psychique*, *souffrir*, *tarauter*).

Pro odborný styl je rovněž charakteristický výskyt termínů z různých vědních disciplín. Hlavní terminologickou oblastí je v naší publikaci psychologie (*clivage*, *inclusion*,

introjection, psychisme), v nižší míře se v textu však vyskytují i termíny z historie (*guerre civile, heure du couvre-feu, déportation*), anatomie (*digestion, tube digestif*) či medicíny (*pathogen, crise cardiaque*).

Kromě stylisticky neutrálního jazyka se v textu vyskytují také výrazy expresivní. K tomu dochází často například v pasážích, ve kterých autor popisuje lidské pocity spojené s prožíváním psychických traumat (*angoisse, tristesse, terrifiant, douloureux*). Expresivní jsou rovněž hodnotící výrazy vyjadřující postoj autora (*grosse, mieux, immense*). Ve velmi omezené míře do textu pronikají prvky hovorové francouzštiny, vyskytují se zde hovorová pojmenování (*progéniture*) a text je ozvláštňen idiomy uvedenými ve většině případů v uvozovkách (« *cadavres dans le placard* », « *mettre la puce à l'oreille* »).

Věcně sdělný styl (Čechová: 2008, s. 208) a zároveň omezený rozsah publikace se projevují tím, že se v textu téměř nevyskytují nepotřebná a vágní výplňková slova, jak tomu ve francouzských textech jinak obvykle bývá.

2. 2. 4. 6. Syntax

Větná skladba textu opět odpovídá populárně-naučnému funkčnímu stylu. Autor se snaží čtenáři danou problematiku zpřístupnit, což se projevuje i na syntaktické rovině. Využívá logické konektory a časté vsuvky odděluje pomlčkami. Citace nejsou uvedeny v závorkách přímo v textu, ale v poznámkách pod čarou, díky čemuž není narušena plynulost daných úseků. V omezené míře se zde vyskytují krátké jednoduché věty, jež jednak usnadňují porozumění, ale zároveň dodávají textu dynamičnost a naléhavý tón. Text je také často prokládán řečnickými otázkami, které přispívají k provázanosti textu, upoutávají čtenářovu pozornost a podněcují ho k zamyšlení: *Qu'est-ce qui se transmet, en effet, dans cette histoire ? Pratiquement rien.* (O, s. 13)

Náročnější na pozornost a porozumění logických návazností mohou být pro příjemce komunikátu určité úseky textu obsahující dlouhá a komplexní souvětí. Ty zahrnují často mnoho nových informací a ne vždy jsou zcela jednoznačná:

Il a souffert de troubles de la relation en rapport avec le fait de s'être caché trop longtemps la violence dont il avait pu être la victime, et celle qu'il avait éprouvée retour, ou simplement du fait des conditions normales de la vie. (O, s. 23)

Ke kondenzaci textu přispívají pro francouzštinu typické nominální konstrukce tvořené slovesnými substantivy (Brunel: 2012 s. 15), které je v češtině často potřeba vyjádřit

opisnou vedlejší větou. Zásah do syntaktické skladby při převodu komunikátu do cílového jazyka lze předpokládat také v místech hojného výskytu vedlejších vztažných vět.

2. 2. 4. 7. *Suprasegmentální prvky*

V námi překládaném textu se vyskytuje mnoho různých a často se opakujících suprasegmentálních prvků. Názvy kapitol jsou psány velkými písmeny a stejně jako názvy podkapitol jsou tučně zvýrazněny. Kurzívy je využito pro odlišení bibliografických zkratk, dále u slov, u nichž chce autor poukázat na to, že je čtenář nemá brát doslovně ([...] elle ne souhaite pas en parler ou bien elle ne le *peut pas* [O, 18]) nebo pouze pro zvýraznění určitého pojmu. Velmi často je využíváno francouzských uvozovek, které v textu mají mnoho funkcí – označují citace, termíny, název edice, idiomy (« *cadavres dans le placard* ») a slova, která zjednodušují popis určitého jevu (« *bons secrets* »). Dále je také často využíváno dvojtečky, která nejčastěji uvádí výčet, citaci nebo vyjadřuje vztah příčiny/důsledku. Jak bylo zmiňováno výše, pomlčky v textu oddělují vsuvky ve větě. Využití tří teček někdy značí výčet, jindy souvisí s expresivním zabarvením textu. Expresivita se projevu také vysokým počtem vykřičníků a otazníků. V omezenější míře využívá autor závorek, a to když dodává méně důležitý poznatek, nebo odkazuje k jiné stránce/části textu.

2. 2. 4. 8. *Intertextualita*

Pro podporu argumentů a zvýšení autentičnosti textu je v publikaci často odkazováno na jiné autory a jejich díla. V některých případech se autor odvolává také na předcházející díla vlastní, ve kterých již dříve rozvedl dané dílčí jevy či pojmy. Pro ilustraci a názorné vysvětlení určitých principů fungování tajemství využívá často příběhy z beletristických děl. Při uvádění termínů zavedených do psychologie různými badateli se odvolává na jejich odborné studie. Jak bylo již zmíněno výše, citace jsou uvedeny formou poznámek pod čarou, kde čtenář najde jejich celý bibliografický údaj. Úplný seznam citovaných děl je přiložen na konci publikace. Intertextové odkazy jsou nedílnou součástí textu a při jejich převodu bylo potřeba držet se správných a jednotných postupů, které si blíže popíšeme v kapitole *Překladatelské problémy*.

2. 3. Překladačská metoda

Překlad komunikátu probíhal dle tří překladačských fází, které definoval Jiří Levý ve svém *Umění překladač* (2012), tedy fáze pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy. K pochopení výchozího textu nám dopomohlo nastudování paralelních textů zabývajících se podobnou problematikou a také konzultace s pracovníci v oboru psychologie. Při interpretaci textu jsme provedli jeho analýzu dle modelu Christine Nordové (1991). Informacemi získanými v těchto dvou prvních fázích jsme se pak řídili při fázi závěrečné, tedy při samotném přestylizování předlohy. Brali jsme ohled na potencionálního českého čtenáře a naším cílem bylo zajistit, aby na něj překladačový text působil stejně jako působí na čtenáře text originální. Důležité bylo zachovat referenční i expresivní funkci textu a jeho přístupnost laickému čtenáři. Dbali jsme také na převedení rysů typických pro daný žánr a funkční styl. Podstatnější pro nás tedy byla srozumitelnost než doslovný překlad. K těsnějšímu převodu jsme se uchylovali v místech, kde autor vysvětloval určitý termín a bylo tedy důležité, abychom se neodchýlili od jeho významu.

2. 4. Typologie překladatelských problémů

V této části popíšeme hlavní problémy, se kterými jsme se setkali během překladatelského procesu, a představíme námi zvolená řešení.

2. 4. 1. Lexikální rovina

2. 4. 1. 1. Terminologie

Na rovině lexikální byly v překladu řešeny hlavně problémy terminologické. Zatímco francouzština využívá všeobecně častěji internacionalismů vycházejících většinou z latiny, v češtině si mnohdy můžeme vybrat mezi slovem „českým“ a slovem cizího původu. Jako příklad z našeho textu můžeme uvést pojem *transmission*, který lze v našem kontextu do češtiny přeložit jako *přenos* či jako *transmise*. Rozdíl mezi oběma variantami bývá pouze stylistický. Vzhledem k popularizační povaze textů vydávaných v edici *Que sais-je?*, o níž jsme se zmiňovali výše, jsme se snažili užívat variant, které jsou v češtině ve stejných kontextech běžně používanější a rozšířenější. Šlo nám o to, aby byl text co se týče terminologie pro českého čtenáře co nejpřístupnější, ale zároveň aby nedošlo k významovým posunům ani přílišnému zjednodušování. Termíny z oblasti psychologie byly diskutovány s pracovníci v tomto oboru Mgr. Šárkou Fořtovou, která nám pomohla s vybráním varianty překladu na základě našeho kontextu a frekvence využití daných pojmů v českém prostředí. Vybraná řešení jsme pak jednotně používali u všech výskytů daného výrazu majícího týž význam v textu tak, aby nedocházelo ke zmatení čtenáře kontextovými synonymy.

Dle tohoto postupu jsme přeložili například termín *transmission intergénérationnelle* jako *mezigenerační přenos* a nikoliv jako *intergenerační transmise*, slovo *élaboration* jako *zpracování* a naopak adjektivum *pathogène* cizím slovem *patogenní* a nikoliv jako *choroboplodný*. V několika případech jsme se při uvádění termínu rozhodli pro jeho doplnění vnitřní vysvětlivkou, kde jsme uvedli jeho ekvivalentní český výraz:

Mais si nous renonçons au modèle de la transmission et que nous prenons en compte la tentative de chaque être humain de se donner des représentations de ses expériences personnelles du monde, tout devient évident. (O, 13)

*Když však upustíme od modelu přenosu a zaměříme se na tendenci každého člověka vytvářet si **vnitřní reprezentace (představy)** svých osobních životních zkušeností, bude vše mnohem jasnější. (P, 15)*

Problematický byl překlad pojmu *clivage*, jenž byl v díle použit ve dvou různých významech. První význam odpovídal ekvivalentnímu českému termínu *štěpení*, které označuje obranný mechanismus, při němž dochází k „separaci zcela dobrých a zcela špatných obrazů, jejichž integrace by spustila nesnesitelnou úzkost a pocity viny“ (Červená: 2000, s. 12):

Une telle tentative d'oublier un traumatisme correspond à ce qu'on appelle en psychologie un « clivage ». (O, 19) *Takový pokus zapomenout na nějaké trauma se v psychologii označuje termínem „štěpení“.* (P, 19)

V jiném případě však výraz *clivage* odkazoval na psychickou poruchu jedince. Tehdy byl do češtiny přeložen výrazem *rozštěpení osobnosti*:

*Le Secret réside dans le **clivage** psychique d'une personnalité blessée.* (O, 23) *Tajemství spočívá v **rozštěpení** osobnosti.* (P, 21)

Problém představoval také termín *inclusion psychique* (O, 16) v názvu jedné z podkapitol. V poznámce pod čarou vázané na následující text této podkapitoly (O, 17) je pojem v originálním textu uveden v uvozovkách jakožto termín přejatý od francouzského psychoanalytika Nicolase Abrahama. Dílo tohoto badatele a ani samotný pojem nebyly do češtiny dosud přeloženy. Daný výraz není nikterak rozšířen ani ve francouzštině, je spojován výhradně s Abrahamovou prací. Abraham termínem *inclusion psychique* označuje jev, který jiní autoři pojmenovávají jako *inkorporace* (O, 17) a který je v podstatě protikladem tzv. introjekce. Jde o stav, při němž dochází k vytěsnění určité záležitosti, pro niž si v naší mysli z nějakého důvodu nemůžeme vytvořit její reprezentaci (Marty: 2009, s. 138). Samotný pojem *inkluze* má v češtině v tomto kontextu shodný význam jako ve francouzštině, a tak jsme se zde rozhodli přistoupit k doslovnému překladu *psychická inkluze* (P, 17, 18). Abrahamovu terminologii související s intertextovostí jsme zachovali jak v poznámce pod čarou, tak ve zmiňovaném nadpisu.

2. 4. 1. 2. *Obrazná pojmenování*

V námi překládaném úseku textu se vyskytlo několik idiomů. Idiom *cadavres dans le placard* (O, 4) bylo možné přeložit přesně ekvivalentním idiomem českým *kostlivci ve skříni* (P, 10). Pro idiom *mettre la puce à l'oreille* (O, 4–5) jsme v češtině našli podobné ekvivalentní výrazy *nasadit brouka do hlavy* nebo *zasít semínko pochybnosti*. Význam

francouzského slovního spojení zde však zcela přesně neodpovídal ani jednomu z nabízejících se idiomů českých a výraz *nasadit brouka do hlavy* by v textu navíc působil příliš hovorově. Vzhledem k našemu kontextu a tedy také stylistické povaze výchozího textu jsme se rozhodli výraz neutralizovat opisem *upozornit na utajovanou záležitost* (P, 10). K neutralizaci došlo také při překladu výrazu *tenir la perche* (O, s. 18), který jsme na základě kontextu přeložili jako *poskytnout příležitost* (P, 18).

Další problém nastal při převádění obrazných pojmenování *suintements* a *ricochets* (O, 18). Při jejich překladu jsme vybírali z několika možných řešení. Jednou z možností bylo obraznost těchto výrazů založenou na metonymii zachovat. V takovém případě se nám nabízelo následující paradigma nevhodnějších výrazů:

Suintements ->	<i>vyplouvání tajemství na povrch</i>	Ricochets ->	<i>přeskoky na další vlnu</i>
	<i>otevírání starých ran</i>		<i>tajemství jako „žabka“</i>
	<i>hnisavé rány</i>		<i>přenášení nákazy</i>

Při sestavování tohoto paradigmatu jsme se řídili kontextem, ve kterém byly dané výrazy použity a také předcházejícím popisem principu fungování tajemství, kdy autor již jednou obrazně přirovnává přenos tajemství na další generace k „žabce“ – hodů kamínkem po vodní hladině (O, 14 / P, 16). Nabízelo se zde tedy zopakování samotného výrazu „žabka“ nebo alespoň zachování obraznosti spojené s vodou a přeskoky, což se týká našeho návrhu *vyplouvání tajemství na povrch* pro *suintements* a *přeskoky na další vlnu* pro *ricochets*, přičemž spojení *další vlna* by zde mělo symbolizovat *následující generaci*. Nakonec uvádíme také možnost, při které by došlo k vytvoření nové obraznosti pro výraz *ricochets* a tedy k narušení jeho propojenosti s předcházejícím vysvětlením. Výraz *suintements* bychom v takovém případě přeložili jako *otevírání starých ran / hnisavé rány* a výraz *ricochets* pak jako *přenášení nákazy*. Toto řešení se však co se týče převodu druhého výrazu jeví stylisticky jako nejméně vhodné.

Po zvážení všech těchto možností jsme se vzhledem k povaze originálního textu nakonec rozhodli k neutralizaci daných pojmů. Výraz *suintements* jsme tak přeložili explicitně jako *projevy* a výraz *ricochets* jako *důsledky* (P, 19). Přestože jsme náš komunikát přiřadili k populárně-naučnému funkčnímu stylu, jehož texty nemusí zahrnovat pouze přísně vědecká vyjádření a mohou stavět i na obraznosti (Šotolová: 2012, s. 9), stále si zachovává poměrně vysoký stupeň odbornosti a nesnaží se dané téma úplně banalizovat. Všechny výše uvedené varianty překladu zachovávajícího obraznost jsou stylisticky velmi příznakové a

domníváme se, že by v našem textu působily jako přílišná bagatelizace popisované problematiky a také jako zbytečné narušení stylistické celistvosti textu. Oba výrazy se navíc v publikaci dále ještě často opakují a vyskytují se i v názvu následujících dvou kapitol, které dané jevy podrobně vysvětlují. Pokud bychom i v těchto nadpisech využili jednotně vybraná implicitní pojmenování, mohla by být touto nejasností ztížena příjemcova orientace v textu, která je pro odborný styl velmi důležitá, jelikož se čtenář často potřebuje k různým pasážím vracet. Jsme si vědomi ochuzení textu v místech výskytu daných výrazů, přesto se nám však toto řešení jevílo jako nejvhodnější.

2. 4. 1. 3. *Vlastní jména*

Vzhledem k častému odkazování na díla jiných autorů bylo při překladu nutné řešit také převod vlastních jmen. V případě výskytu ženských jmen jsme se jednotně rozhodli pro přechylování (*Granjonová, Toroková*). Ke změně přepisu došlo také u jména *Jorge Semprúna*, jehož příjmení je v originálním textu uvedeno s krátkým „u“ (*Semprun*), ačkoliv správně se tento spisovatel i ve francouzštině píše s dlouhým „ú“.¹⁹

¹⁹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Jorge_Sempr%C3%BAn

2. 4. 2. Syntaktická rovina

Při překladu bylo v některých případech nutné přistoupit také ke změnám na úrovni syntaktické. Zásahy v textu byly v tomto ohledu prováděny za prvé tam, kde jsme se snažili předejít nesrozumitelnosti dlouhých souvětí jejich rozdělením na více vět. V následujícím příkladu můžeme navíc vidět nahrazení vztažné věty nominálním vyjádřením:

Mais chez d'autres auteurs, l'intergénérationnel désigne les échanges observables entre deux générations en contact physique réel – à commencer par les relations entre parents et enfants –, tandis que le transgénérationnel désigne l'influence, sur chacun, des générations avec lesquelles il n'a pas de contact physique, mais qui sont présentes pour lui par la façon dont elles ont marqué ceux qui sont proches d'eux. (O, 11)

Jiní autoři však pojem „mezigenerační přenos“ chápou jako pozorovatelnou výměnu mezi dvěma generacemi při reálném fyzickém kontaktu, počínaje vztahy mezi rodiči a jejich dětmi. Pojem „transgenerační“ naproti tomu pojímají jako vliv předchozích generací na jedince, jenž se svými předchůdci nemá sice žádný fyzický kontakt, ale je jimi zasažen tím, že poznamenali život jeho blízkých. (P, 14)

Jindy bylo naopak potřeba věty spojit, aby byla zachována logická návaznost textu:

Heureusement, un enfant n'a pas seulement des relations privilégiées avec ses (ou son) parent(s). Il en a aussi avec ses grands-parents, ses oncles, ses tantes ses cousins, ses cousines, et aussi ses enseignants et ses camarades. (O, 22)

Dítě však naštěstí nemá blízký vztah pouze se svými (či svým) rodiči (rodičem), jsou tu i prarodiče, strýčkové a tety, bratrance a sestřenice a také učitelé a kamarádi. (P, 21)

Stavbu souvětí jsme někdy upravovali také tam, kde se ve výchozím textu vyskytovaly pro francouzštinu typické nominální vazby či infinitivní konstrukce. Čeština upřednostňuje verbální vyjádření, a tak v těchto místech při překladu často docházelo k přidání vedlejší nebo i hlavní věty:

*Un parent **habituellement joyeux** s'assombrit, pleure ou s'énerve **sans raison apparente**, voire quitte brutalement la pièce **laissant tétanisé** celui par qui le scandale est arrivé. (O, 5)*

*Rodič, **který je obyčejně veselý**, se najednou zachmuří, rozpláče nebo rozzlobí, **aniž by k tomu měl nějaký zjevný důvod**. Někdy dokonce odejde z místnosti, což osobu, která celý skandál způsobila, **značně zasáhne**. (P, 10)*

Nakonec je zde potřeba zmínit úpravu textu v četných místech výskytu vět začínající ve francouzštině spojkou *et*. Tuto spojku jsme s ohledem na český úzus systematicky vynechávali a v případě potřeby nahrazovali jinými lexikálními i syntaktickými prostředky. V následujícím příkladu bylo využito větného paralelismu:

Si cet événement nous a rendu triste sur le moment, nous revoilà triste de la même façon à chaque fois que nous y pensons. Et s'il nous a mis en colère, nous pouvons plonger parfois dans des crises de colère sans en comprendre l'origine.
(O, 17)

***Pokud** nám tedy událost způsobila v daný moment smutek, pokaždé, když si na ni vzpomeneme, budeme znovu stejným způsobem smutní. **Pokud** nás událost rozzlobila, může nás někdy přepadnout záchvat vzteku, aniž bychom chápali jeho původ.* (P, 18)

2. 4. 3. Suprasegmentální prvky

2. 4. 3. 1. Dvojtečka

Autor výchozího textu hojně využívá dvojtečky, jejíž použití je ve francouzštině obecně častější než v češtině. V některých případech, kde měla dvojtečka ve výchozím jazyce funkci spojovací, ji bylo potřeba nahradit jiným, pro češtinu přirozenějším prostředkem – čárkou, pomlčkou či spojkou jako v následujícím případě:

C'est aussi probablement une façon de tenter de se convaincre qu'il ne peut pas être tenu pour responsable de la mort de sa mère : un bébé est fait pour grandir, tout comme un parapluie pour s'ouvrir quand il pleut... (O, s.13)

*Možná slouží také jako vlastní přesvědčování o tom, že on za smrt své matky vinu nést nemůže, **protože** každé miminko je předurčeno k tomu, aby rostlo, stejně jako deštník k tomu, aby se otevíral, když prší.* (P, 15)

2. 4. 3. 2. Uvozovky

Ve výchozím textu se také hojně vyskytují francouzské boční uvozovky, jejichž užití bylo odůvodněno výše. V překladu byly systematicky nahrazovány uvozovkami českými, jinak je ale bylo možné použít shodně s originálem, např.:

Ce père qui racontait chaque soir à sa fille l'histoire du « petit chien qui avala un parapluie et qui en mourut » [...] (O, 13)

Otec, jenž každý večer své dceři vyprávěl příběh „O pejskovi, který spolknul deštník a umřel“ [...] (P, 15)

2. 4. 3. 3. Vykřičník

Vykřičník je ve francouzských textech využíván podstatně častěji než v textech českých. Jeho výskyt působí v češtině mnohem expresivněji a rušivěji než ve francouzštině, a proto byl při našem překladu pravidelně nahrazován tečkou, např.:

Cela est aussi vrai pour les différents membres d'une famille que pour les thérapeutes ! (O, 14–15) *To platí jak pro členy rodiny, tak i pro terapeuty.* (P, 16)

2. 4. 3. 4. Tři tečky

Také tři tečky měli v textu často funkci expresivní. I v těchto případech jsme se většinou uchýlovali k jejich nahrazení neutrální tečkou:

Certains enfants deviennent subitement cachottiers, radins ou prodigues sans raison... (O, 9) *Z některých dětí se pak náhle a bez zjevného důvodu stávají tajnůstkáři, lakomci či naopak rozhazovači.* (P, 13)

2. 4. 4. Intertextualita

Jak bylo již zmiňováno výše, při překladu bylo potřeba řešit také převod intertextových odkazů, jichž autor využívá v hojné míře. U každého citovaného díla jsme ověřovali, zda nevyšlo v českém překladu a zda bychom tedy v cílovém textu neměli uvést jeho existující český název. K tomu došlo pouze v jednom případě u francouzsky psaného díla španělského spisovatele Jorge Semprúna *L'Écriture ou la Vie*, které vyšlo v češtině pod názvem *Psaní nebo život*.²⁰ V poznámce pod čarou jsme tedy namísto francouzského bibliografického údaje uvedli údaj o vydání českém. U všech bibliografických údajů jsme zachovali formu, v níž byly uvedeny v originálním textu, jelikož zde pracujeme pouze s fiktivním zadáním překladu a pro úpravu citací nemáme dané žádné přesné pokyny.

Informace přebírané z jiných děl autor většinou pouze parafrázuje, ve dvou případech jsme se však v námi překládaném úseku setkali i s delšími citacemi označenými uvozovkami. Jeden z případů se týkal právě knihy *L'Écriture ou la Vie*. Přestože je daná věta uvedena ve

²⁰ SEMPRÚN, J. *Psaní nebo život*, Praha: G plus G, 1997.

východím textu jako by šlo o přesný citát (O, 19), při vyhledávání v elektronické verzi knihy²¹ se tento předpoklad nepotvrdil. Autor tedy pravděpodobně danou frází cituje pouze přibližně a popaměti. Ekvivalentní výraz odpovídající této citaci jsme nenalezli ani v českém vydání knihy a museli jsme se tak uchýlit k překladu vlastnímu (P, 19). Jinou citací uvedenou v úvodních větách hned na začátku úvodu knihy jsou slova Bruna Bettelheima citované Claudine Veghovou (O, 3) v díle *Je ne lui ai pas dit au revoir: des enfants de déportés parlent*. (Nachin: 1999, s. 117). Toto dílo ani samotná citace do češtiny přeloženy nebyly a i v tomto případě tedy bylo potřeba využít překladu vlastního (P, 9).

Specifickým případem byl odkaz na autorovo vlastní dílo na konci úvodu publikace. Tuto pasáž, kde autor srovnává námi překládanou publikaci se svým dříve vydaným dílem bylo potřeba přizpůsobit potencionálnímu českému čtenáři, který by s velkou pravděpodobností o autorově předchozím díle neměl přehled, jelikož ani to dosud do češtiny přeloženo nebylo. Zároveň zde došlo k vynechání názvu francouzské edice vztahující se pouze na francouzské vydání knihy a ke generalizaci tohoto pojmu využitím obecnějšího výrazu *nová kniha*:

*Mais peut-être le lecteur se demande-t-il la différence qui existe entre cet ouvrage et celui que j'ai publié il y a quinze ans sur le même thème ? [...] Ce « **Que sais-je ?** » s'appuie bien entendu sur cette première réflexion. Il en est en ce sens un prolongement.* (O, 6)

*Na téma rodinných tajemství jsem vydal podobnou publikaci již v roce 1996.²² **Tato nová kniha** se pochopitelně o mé předchozí zamyšlení opírá, v podstatě na něj navazuje.* (P, 11)

Kromě citací jiných literárních děl autor zároveň využívá intertextualitu k propojení textu pomocí odkazů na předcházející/následující stránky či kapitoly téže publikace. Tyto poznámky uvádí v závorkách latinskými zkratkami *infra/supra*. V námi překládaném úseku se takový odkaz vyskytl v jednom případě (voir *infra* p. 15). Při jeho převodu jsme se rozhodli využít v češtině běžně používaný a koncentrovanější výraz *viz s.* s vypuštěním nadbytečného slova *níže*. Zachovali jsme zde číslo stránky uvedené v originálu, které by však v případě vydávání publikace v češtině bylo potřeba při přípravě její sazby náležitě opravit.

²¹

https://books.google.cz/books?redir_esc=y&hl=cs&id=RwQ_AQAIAAJ&focus=searchwithinvolume&q=jeter

²² Dílo dostupné ve francouzštině: S. Tisseron, *Secrets de famille, mode d'emploi*, Paris, Marabout [1996] 1997.

2. 4. 5. Převod reálií

Reálií spojených s francouzskou kulturou, které by bylo potřeba při překladu řešit, se v námi překládaném úseku textu mnoho nevyskytovalo. Na začátku druhé kapitoly jsme se setkali s citací textu dětské písničky, která je dobře známá každému Francouzovi a pravděpodobně i všem francouzsky rozumějícím čtenářům. Vzhledem k tomu, že slova písničky jsou zde velmi úzce spjata s následujícím obsahem textu, nebylo možné přistoupit k jejich substituci domácí analogií, tedy k nahrazení nějakou ekvivalentní českou známou písničkou či básničkou pro děti, ale bylo potřeba je přeložit přímo:

Il s'agit de l'air bien connu « J'ai du bon tabac dans ma tabatière, j'ai du bon tabac et tu n'en auras pas. » (O, 26)

Jde o dobře známou francouzskou melodii se slovy „Mám tabáček v tabatěrci, mám tabáček a ty ho nedostaneš.“ (P, 22)

Vzhledem k tomu, že tato slova českému čtenáři pravděpodobně nic neřeknou, bylo zde potřeba explicitovat, že jde o písničku „francouzskou“. Pro evokaci dětské říkanky jsme se rozhodli využít deminutivum „tabáček“ namísto doslovného překladu „dobrý tabák“.

Další reálie souvisí s intertextovostí. Ve druhé kapitole se autor publikace zmiňuje o díle francouzského spisovatele François Rabelaise, ve kterém posádka lodi cestuje na severní pól. Zatímco francouzskému čtenáři bude pravděpodobně jasné, na jaké dílo zde autor naráží, český čtenář tuto asociaci mít nemusí. Proto jsme se rozhodli tuto informaci v textu explicitovat, aby si čtenář mohl v případě zájmu dílo dohledat:

Un bloc de passé y est soudain introduit dans le présent, un peu comme dans ce texte de Rabelais où l'équipage d'un bateau en voyage au pôle Nord entend les bruits d'une bataille qui s'est déroulée plusieurs années auparavant.

*Určitý úsek z minulosti se dostává do přítomnosti, podobně jako v Rabelaisově díle **Gargantua a Pantagruel**, kde slyší posádka lodi plující na severní pól vřavu bitvy, která se odehrála již před několika lety.*

K výrazové změně došlo také při převodu slovního spojení *loterie nationale*. Vzhledem k faktu, že v České Republice žádná státní loterie vyjma nově zavedené úctenkové loterie v současné době neexistuje a většina velkých loterií je záležitostí soukromých provozovatelů, rozhodli jsme se zde výraz generalizovat pouze na všeobecnější pojem *loterie*:

*Le paradoxe est que cet événement vécu dans la peine peut être objectivement heureux, comme de gagner une grosse somme d'argent à **la loterie nationale** par exemple ! (O, 9)*

*Objektivně šťastná událost může však být někým paradoxně vnímána i jako bolestná. To je příklad výhry velké částky peněz v **loterii**. (P, 13)*

2. 5. Překladatelské postupy

Vzhledem k typologické odlišnosti výchozího a cílového jazyka bylo jen málokdy možné využít doslovného překladu. Při přestylování výchozího textu jsme využívali celé řady překladatelských postupů. Ty si blíže popíšeme v této kapitole. Budeme vycházet z typologie překladatelských postupů popsanych v odborné publikaci *Francouzština pro pokročilé* (Tionová: 2000, s. 408–461). U každého postupu vždy uvedeme konkrétní příklady z námi překládaného textu.

2. 5. 1. Transpozice

Při překladu z francouzštiny do češtiny může docházet ke třem typům transpozice: transpozici slovního druhu, transpozici syntaktické a transpozici francouzského podstatného jména do češtiny. Transpozici slovního druhu jsme při našem překladu využívali poměrně často. Opakovala se zvláště typická výměna adjektiva za substantivum: *la biologie de l'évolution* (O, 15) – *evoluční biologie* (P, 17). Kromě transpozice jednoduché došlo někdy při změně slovních druhů i k transpozici vícenásobné, jako například v následujícím případě, kde bylo změněno přídavné jméno na příslovce a zároveň sloveso na přídavné jméno: *difficiles à départager* (O, 3) – *těžko oddělitelné* (P, 9).

Častým jevem při překladech z francouzštiny bývá také transpozice syntaktická. Jejím poddruhem je změna slovesného rodu mezi činným a trpným, ke které došlo např. v následujícím případě, kdy podmět *nous* byl transponován v předmět a příslovečné určení původce děje *par un secret* v podmět:

En revanche, toutes les fois où nous sommes déchirés par un secret, celui-ci a toutes les chances d'être néfaste. (O, 10)

Když nás však nějaké tajemství vnitřně „trhá na kusy“, je velmi pravděpodobné, že jde o tajemství nepříznivé. (P, 13)

Dále můžeme v rámci syntaktické transpozice využít při překladu rovněž záměny větného členu za vedlejší větu. Uvádíme příklad, kdy bylo příslovečné určení účelu nahrazeno vedlejší větou účelovou:

Pour un enfant, savoir que ses parents ont des

Pro dítě je důležité mít povědomí o tom, že rodiče

moments d'intimité est même structurant pour la construction de la sienne. (O, 8)

mezi sebou mají nějaké intimní chvíle, aby si později mohlo vybudovat také ty svoje. (P, 12)

Nominální charakter francouzštiny nakonec také podněcuje transpozici francouzského podstatného jména, které je v češtině často přirozenější vyjádřit slovesem, např. :

Enfin, à ces deux éléments du secret – le non-dit et l'interdit de savoir –, il s'y ajoute en général un troisième [...] (O, 8)

K těmto dvěma základním rysům tajemství, tedy k tomu, že o tajemství se nemluví a nesmí se o něm vědět, se zpravidla přidává ještě třetí vlastnost [...] (P, 13)

2. 5. 2. Koncentrace a diluce

Při koncentraci, která je stejně jako diluce druhem transpozice, dochází ke zúžení projevu. To znamená, že v cílovém textu použijeme menší množství lexikálních jednotek, než jaké bylo využito v textu výchozím. Ke koncentraci v našem překladu docházelo například využitím deminutiv na místě francouzských slovních spojení s adjektivem „petit“: *petit chien* (O, 12) – *pejsek* (P, 15), *petite fille* (O, 18) – *holčička* (P, 18). Dále je ve francouzštině také hojně využíváno verbo-nominální vazby se slovesem „faire“, kterou lze v češtině často vyjádřit jedním slovem, např.: *faire du mal* (O, 10) – *ublížit* (P, 13) nebo *faire face* (O, 15) – *čelit* (P, 16).

Při diluci dochází naopak k rozšiřování textu. S tím jsme se setkali například při překladu slova *cauchemar* (O, 12) – *noční můra* (P, 15). K diluci také někdy dochází při převodu francouzských sloves začínajících předponou „re“, kdy může být v češtině potřeba přidat ke slovesu příslovce „zase“ či „znovu“:

Le risque est que celui qui est porteur d'une telle vacuole revive épisodiquement son passé traumatique comme si celui-ci s'imposait à lui dans le présent sans aucun recul. (O, 17)

Nebezpečí spočívá v tom, že nositel takové bubliny prožívá v určitých chvílích svou traumatizující minulost znovu, jako by šlo o přítomný okamžik bez jakéhokoliv časového odstupu. (P, 18)

2. 5. 3. Étoffement a dépouillement

Étoffement označuje postup, při kterém dochází k nahrazení vágního výrazu výrazem plnějším, plnovýznamovým. Tento jev je mnohem častější při překladu z češtiny do francouzštiny, kdy je potřeba doplnit či nahradit předložky, které ve francouzštině mají mnohdy již pouze gramatickou funkci. V našem překladu jsme tedy tento způsob převodu využili jen v několika málo případech, např. *secrets de la mort* (O, 4) – *tajemství spojená se smrtí* (P, 10) nebo *drame de sa naissance* (O, 12) – *drama doprovázející jeho narození*. (P, 15)

Opačný postup, při němž je plnovýznamové slovo nahrazeno slovem vágnějším, pouze pomocným, se nazývá dépouillement. Vzhledem k tomu, že autor výchozího textu byl limitován přesně daným počtem stran publikace (viz bod *Médium*) a snažil se tedy vyjadřovat poměrně stručně, s mnoha výrazy, které by v češtině bylo možné vyjádřit bez zprostředkujícího výrazu, jsme se nesetkali. Jako příklad můžeme uvést záměnu francouzského výrazu *au contact de* za českou předložku *s*:

[...] *contrairement aux souvenirs courants qui perdent peu à peu de leur charge affective au fil du temps et qui se transforment au contact de nos nouvelles expériences du monde.* (O, 20)

[...] *na rozdíl od běžných vzpomínek, jež postupem času pomalu ztrácí emoční náboj a mění se s našimi novými životními zkušenostmi.* (P, 20)

2. 5. 4. Modulace

Při překladu jsme také hojně využívali změny úhlu pohledu, tedy postupu, který se nazývá modulace. Modulaci lze využít jak na rovině lexikální, tak syntaktické jako např.:

Certaines des règles qui régissent nos familles organisent aussi nos sociétés [...] (O, 6)

Některá pravidla neřídí pouze naše rodiny, ale týkají se zároveň i celé společnosti. (P, 11)

Modulace může být podobně jako syntaktická transpozice založena na záměně aktiva a pasiva, přičemž při modulaci dochází zároveň ke změně lexikální:

Le troisième exemple m'a été raconté en Espagne, à Barcelone. (O, 26)

O našem třetím případě jsem se dozvěděl ve Španělsku v Barceloně. (P, 23)

2. 6. Překladatelské posuny

V poslední části našeho komentáře se budeme zabývat překladatelskými posuny dle typologie Antona Popoviče (1975). Vycházet zde budeme rovněž z publikace Edity Gromové *Úvod do translatologie* (2009), ve které navazuje na Popoviče a dále rozvíjí a podrobně popisuje jednotlivé druhy posunů.

Anton Popovič rozlišuje ve své publikaci *Teorie uměleckého překladu* (1975) čtyři druhy překladatelských posunů. Konstitutivní posun je objektivní a nevyhnutelný, je daný rozdíly mezi jazykovým kódem originálu a překladu. Individuální posun je naopak subjektivní, je individuálním projevem překladatele. Tematický posun souvisí s kulturní odlišností, patří sem hlavně substituce reálií zahrnující náhradu určitých ustálených textových struktur. Nakonec Popovič uvádí posun negativní, tedy chybný, při kterém je originální výraz převeden neadekvátně a jehož jsme se v našem překladu snažili vyvarovat. „Posun by vždy měl být vědomou změnou originálu, ke které překladatel dospěje na základě hloubkové interpretace originálu při svém rozhodovacím procesu.“ (Gromová: 2009, s. 56)

Co se týče námi překládaného textu, uchylovali jsme se přirozeně k posunům konstitutivním (viz např. transpozice v kapitole *Překladatelské postupy*) i individuálním. Mezi individuální posuny řadí Gromová simplifikaci a explikaci, ke které v našem textu došlo v již zmiňovaném příkladu, kdy jsme spojení *dans ce texte de Rabelais* převedli do češtiny jako „v Rabelaisově díle *Gargantua a Pantagruel*“. Tematický posun vznikl dvakrát při převodu datace, kdy bylo potřeba respektovat tradice pro zápis časových údajů v cílové kultuře:

Pour moi qui ai invité à prendre au sérieux les secrets de famille et leurs conséquences dès le début des années 1980 [...] (O, 4)

Já sám jsem na závažnost rodinných tajemství a jejich důsledků začal poukazovat již začátkem 80. let [...] (P, 9)

Depuis le début des années 2000, la mode semble être en effet à les raconter plutôt qu'à les cacher. (O, 3)

Zdá se, že od počátku 21. století je v módě tajemství spíše prozrazovat, než je skrývat. (P, 9)

Pro roky 2000–2009 nemáme v češtině žádný adekvátní výraz, slovní spojení „nultá léta 21. století“ se používá jen výjimečně.²³ My jsme se zde tedy rozhodli pro výraz „počátek 21. století“, který je sice nepřesnější, ale do našeho kontextu se hodí.

Popovič dále rozděluje výrazové změny v procesu překladu na úroveň makrostylistiky a mikrostylistiky. Co se týče posunů na makrostylistické úrovni, zde vychází z typologie Kathariny Reissové a rozlišuje aktualizaci, lokalizaci a adaptaci. K aktualizaci ani lokalizaci při našem překladu nedocházelo. K adaptaci jsme se rozhodli přistoupit při převádění měny:

Certains des gagnants des « super cagnottes » – Jusqu'à plusieurs dizaines de millions d'euros - cachent parfois leurs gains à leur entourage, à leur famille, voire à leurs propres enfants. (O, 9) *Výherci super jackpotu (až **několika stovek milionů korun**) někdy tají svůj zisk před svým okolím, rodinou, či dokonce vlastními dětmi. (P, 13)*

Přestože v dnešní době pravděpodobně každý potencionální příjemce našeho překladu má představu o kurzu eura vůči koruně, rozhodli jsme se v tomto případě využít substituce domácí analogií, aby zvědavý čtenář nebyl případně vyrušen potřebou přepočítání sumy a mohl se plně soustředit na primární sdělení věty. K tomuto rozhodnutí přispěl rovněž fakt, že pracujeme s populárně-naučným textem a tedy nikoliv textem vědeckým či čistě odborným, kde by bylo spíše vhodnější ponechat částku v eurech.

Na rovině mikrostylistiky rozlišuje Popovič výrazovou shodu, výrazové zesílení a výrazové zeslabení. Výrazovou shodu bylo možné uplatnit např. při již zmiňovaném převodu frazeologismu *cadavres dans le placard* (O, 4) – *kostlivci ve skříni* (P, 10). K výrazovému zeslabení docházelo při převodu výše zmíněných obrazných pojmenování (viz bod *Obrazná pojmenování* v kapitole *Překladatelské problémy*) či při záměně expresivní interpunkce za neutrální – v takových případech jsme se uchýlovali k vědomé stylistické nivelizaci.

²³ <https://cs.wikipedia.org/wiki/2000%E2%80%932009>

Závěr

Cílem této bakalářské práce byl překlad části publikace *Les secrets de famille*. Při překladu jsme se snažili zachovat všechny jeho dominantní funkce a hlavní rysy populárně naučného stylu. Dbali jsme zvláště na srozumitelnost textu a jeho přístupnost široké veřejnosti. Překladačský proces je popsán v druhé části práce, kterou tvoří teoretický komentář.

Překladač předcházela analýza výchozího textu, při které jsme si určili adresáta originálu a účinek, jaký na něj námi vybraný text má. Dle toho jsme pak přistupovali k překladu do mateřštiny, kdy jsme se snažili o to, aby byl zachován autorův záměr poučit, zaujmout a podnítit čtenáře k vlastnímu zamyšlení. Vzhledem k rozdílnosti francouzštiny a češtiny není často možné překládat mezi těmito jazyky doslovně, a tak bylo i v našem případě nutné využít řady překladačských postupů a posunů. Při překladu jsme si ověřili naše schopnosti a znalosti nabyté během studia a zároveň jsme získali novou zkušenost s překladem textu z oblasti psychologie rodiny.

Naším záměrem bylo dosáhnout co nejdělejšího překladu a pevně věříme, že se nám tento požadavek podařilo naplnit. Jsme přesvědčeni, že v případě překladu celé publikace by si kniha na českém trhu našla své čtenáře.

Bibliografie

Primární literatura

TISSERON, Serge: *Les Secrets de famille*. Paris: Presses Universitaires de France, 2011. ISBN 213058666X

Sekundární literatura

BRUNEL, Aude, ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-408-0

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. a MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČERVENÁ, Helena. *Obranné mechanismy ega u klientů se syndromem závislosti na alkoholu*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, katedra psychologie, 2006-04-11.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2

HOFFMANNOVÁ, Jana, HOUŽVIČKOVÁ, Milena. *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9

JAKOBSON, Roman. Lingvistika a poetika. In *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. ISBN 80-85787-83-0

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7

MARTY, François. *Les grandes problématiques de la psychologie clinique* [online]. Paris: Dunod, 2009. ISBN 9782100530281 [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: https://issuu.com/psychologue7/docs/fran_ois_marty_-_les_grandes_prob

NACHIN, Claude. *À l'aide, il y a un secret dans le placard!* [online]. Paris: Fleurus, 1999. ISBN 9782215098942 [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/%C3%80_l_aide_y_a_un_secret_dans_le_placard.html?id=L6v6AwAAQBAJ&redir_esc=y

NORDOVÁ, Christiane. *Text analysis in translation*. Amsterdam: Editions Rodopi B.V., 1991. ISBN 90-5183-311-3

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.

RUPPERT, Franz. *Trauma a rodinné konstelace*, Portál 2008, ISBN: 978-80-7367-367-3

SEMPRÚN, Jorge. *Psaní nebo život*, Praha: G plus G, 1997. ISBN 80-86103-07-2

SEMPRÚN, Jorge. *L'écriture ou la vie* [online]. Paris: Gallimard, 1994, ISBN 2070400557 [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: https://books.google.cz/books?redir_esc=y&hl=cs&id=RwQ_AQAAIAAJ&focus=searchwithinvolume&q=jeter

TIONOVÁ, Alena. *Francouzština pro pokročilé*. Praha: Leda, 2000. ISBN 80-859-2780-2

Slovníky

Francouzsko-český, česko-francouzský velký slovník: ...nejen pro překladatele. Brno: Lingea, 2007. ISBN 978-80-87062-05-0

Internetové zdroje

Francouzsko-český slovník Lingea. [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/Francouzsko-cesky>

Internetová jazyková příručka ÚJC AV CR. [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Dictionnaire de français Larousse [online]. [cit. 2018-07-30].

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>

Mentalizace aneb schopnost rozumět sobě a ostatním. In. *Psychoanalýza dnes.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <http://psychoanalyzadnes.cz/2016/04/04/mentalizace-aneb-schopnost-rozumet-sobe-a-ostatnim/>

Psychologie dítěte. In. *Portál.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://obchod.portal.cz/odborna/psychologie-ditete/>

Qui sommes nous ? In. *Que sais-je ?.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z:

https://www.quesaisje.com/Qui_sommes_nous

Serge Tisseron [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://sergetisseron.com/biographie/>

Un psychanalyste dévoile le secret de Hergé. In. *L'express.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://l-express.ca/un-psychanalyste-devoile-le-secret-de-herge/>

Wikipedia: the free encyclopedia. [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://www.wikipedia.org/>

2000–2009. In. *Wikipedia: the free encyclopedia.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/2000%E2%80%932009>

Jorge Semprún. In. *Wikipedia: the free encyclopedia.* [online]. [cit. 2018-07-30].

Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/Jorge_Sempr%C3%BAn

Přílohy

Příloha č. 1: naskenovaný text originálu